

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 2
April
1986

4 MAJ

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeadressen er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. (04) 46 53 42.

Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, 6470 Syd-Als, tlf. (04) 46 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyre,
Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,
Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre.
Tlf. (02) 91 13 72.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.
Tlf. (06) 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lundeberg,
5874 Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Vølmervej 5, 6330 Padborg
Tlf. (04) 67 31 53

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. (08) 12 06 70

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Arkitekt M.A.A. Børge Andresen
Egehegnet 307, 2850 Nærum
Tlf. (02) 80 13 40

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. (09) 62 31 63

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 53 35 34

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslæt
Tlf. (04) 44 76 04

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

General Fl. B. Larsen,
Kongstedgården, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07

Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse
Tlf. (02) 48 56 74

Direktør Bernth Johannesson
Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby
Tlf. (02) 87 02 64

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. t.v., 2800 Lyngby
Tlf. (02) 88 12 42

FANGESAMMENS LUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENS LUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 3.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

Pigtraad - Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Nielsen,
Bavnebjergspark 6,
3520 Farum
(02) 95 22 08
Telefontid: kl. 17-18
Årsabonnement 50,- kr.
Udenfor Skandinavien betales et
portotillæg på 30,- kr.
Giro 9 31 54 54.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt ved
henvendelse til udleveringspost-
kontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Da De hvide Busser kom	31
Med bus fra Dachau til Neuengamme	33
En nat lang	33
4.-maj-dag i Ryvangen	33
Befrielsen oplevet i Ebensee	34
Da Sachsenhausen skulle tømmes	35
Et blad og dets redaktør runder de 40 års virke	36
Runde dage	40
De bærer frihedsfaklen videre	42
Daktordisputats om efter- virkninger af sult og fejllærning	46
Foreningerne	48-57
Mindeord	57
Bøger	58
De følgende numre af vort blad udkommer 15/6 og 15/8 1986. Stof fremsendes senest 4 uger før de nævnte dage.	

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 2

APRIL 1986

41. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne . Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen . Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen . Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

*Fra træ
til fri*

Da De hvide Busser kom Nordmand, der overlevede kz-lejr, mener, at det er på tide, at Danmarks rolle i befrielsesaktionen fremhæves

- Mødet med Danmark blev en utroligt stærk oplevelse for os nordmænd, der overlevede fangenskab i Tyskland. For første gang i flere måneder var vi pludselig omgivet af menneskelighed og venlighed. Selv om vi endnu havde en lang rejse foran os til Norge, følte vi alligevel, at vi var nået hjem.

Sådan siger Stig Vanberg, en af de norske fanger, som blev bragt ud af det besejrede Nazityskland med De hvide Busser.

40-års jubilæet for befrielsen var samtidig et jubilæum for den mest omfattende humanitære hjælpeaktion i Nordens historie - hjemsendelsen af 10.000 danske og norske KZ-fanger fra et Tyskland i kaos og sammenbrud. Aktionen var en samarbejdsoperation mellem det svenske Røde Kors ledet af grev Folke Bernadotte, den svenske konges nevø, og det danske hjælpekorps.

Sidstnævnte var en illegal gruppe under ledelse af de embedsmænd, der i det såkaldte departementschefstyre administrerede Danmark efter august 1943, da den danske regering trådte tilbage.

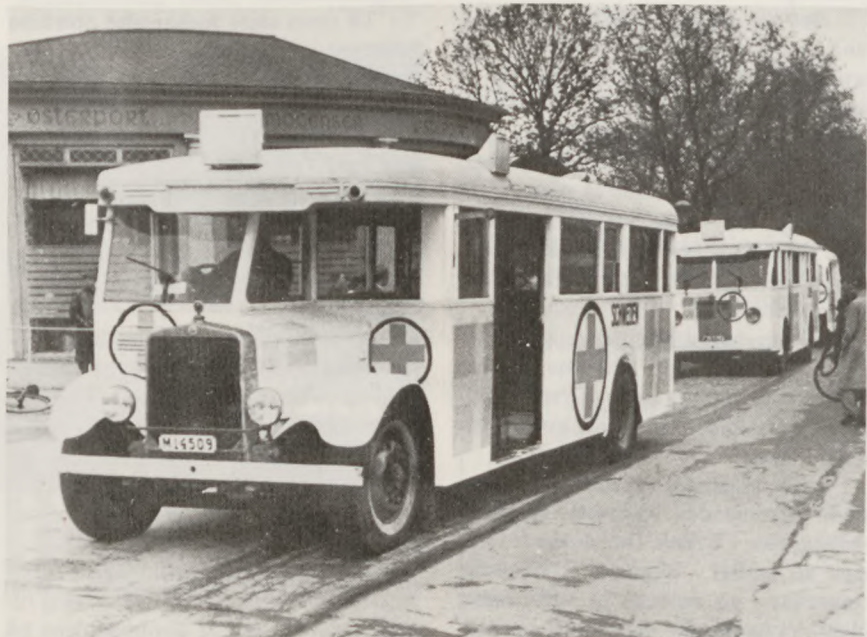
Den sidste krigsvinter sad den unge norske journalist Stig Vanberg i koncentrationslejren Sachsenhausen. Han blev arresteret for fremstilling af illegale aviser i efteråret 1941 og blev sendt til Tyskland i marts 1943.

Det var nu tydeligt, at krigen gik mod sin slutning, og fangerne frygtede, hvad der ville ske med dem.

- Allerede ved juletid 1944 var vi sikre på, at dette ville blive vores sidste jul i fangenskab. Spørgsmålet var, om det også skulle blive vores sidste jul overhovedet. I januar begyndte rygterne at svirre. Et rygte gik ud på, at vi skulle skydes, hvis russerne fortsatte deres fremrykning. Andre hævdede, at vi skulle transporteres ud til kysten, læsses om bord på både og sænkes i havet, siger Vanberg.

I slutningen af marts begyndte der imidlertid at gå rygter om, at svenske busser skulle komme og hente de skandinaviske fanger. Det blev affejet som usandsynligt. Men nogle uger senere blev dette rygte til virkelighed. Bus efter bus kørte med danske og norske fanger fra Sachsenhausen til Neuengamme, hvor alle skandinaviske fanger skulle samles.

Da der den 20. april blev givet ordre

Hvide busser foran Østerport i København.

*Friedrichsruhe om morgenen. Man er klar til at gøre dagens indsats. De sidste ord-
rer gives.*

til afmarch og Neuengamme skulle tøm-
mes for skandinaver, var det svært at få
de svenske busser tilbage. I stedet kom
hvidmalede busser med små danne-
brogsflag og Røde Kors-mærker.
Chaufførerne sagde, at al normal bus-
drift i Jylland var indstillet på grund af
hjelpeaktionen.

Der var dog alligevel ikke busser nok.
Nu var man ordnet alfabetisk, og om-
kring 150 trådte ud af den alfabetiske
rækkefølge og indstillede sig på at van-
dre til Danmark. En af dem var Stig
Vanberg.

- Det var meget kaotisk i Nordtysk-
land med flygtninge på alle veje og uaf-
brudte flyangreb. Vores chancer for at
komme i sikkerhed på den danske side
af grænsen var ikke særlig gode. Men
gudske lov dukkede der flere busser op,
så vi alle sammen kunne få plads. Selv
kørte jeg i den sidste bus sammen med
en af mine fangekammerater, det senere
socialdemokratiske stortingsmedlem
Sverre Løberg.

Efter en nat under åben himmel i
Friedrichsruhe, hvor fangerne sov for
første gang i flere år uden at være omgi-
vet af pigtråd, gik det videre over græn-
sen til Kruså.

**- Ingen af os, der var med, vil nogen-
sinde glemme den velkomst, vi fik af
indbyggerne i Kruså. De var mødt frem
med alt muligt - blomster, chokolade,
cigaretter - og ønskede os velkommen
hjem. Vi forklarede dem, at de tog fejl.
Vi var ikke danskere, men nordmænd.**

- Det er lige meget. Velkommen

hjem, var det svar vi fik. For os, der i
flere år ikke havde mødt nogen form for
medmenneskelighed fra vores omgivel-
ser, var denne hjertelige modtagelse en
kolossal stærk oplevelse. Vi følte virke-
lig, at vi var kommet hjem. For første
gang i lang tid så vi også kvinder igen
og det gjorde et stærkt indtryk. Busser-
ne kørte os til mejeriet, hvor vi blev budt
på en kostelig drik - mælk, mindes Van-
berg.

Selv om fangerne igen kom bag pig-
tråd - i Frøslevlejren - var det en helt an-
den atmosfære.

- Til vores store forbavelse optrådte
tyskerne i Frøslevlejren høfligt. Det
hang nok noget sammen med, at krigen
snart var forbi, men der herskede allige-
vel en helt anden tone end i Sachsenhau-
sen, siger Vanberg.

- Ved ankomsten forsøgte vi at orien-
tere os, og vi gik ud fra som en ren selv-
følge, at den høje skorsten, som ragede
op over bygningerne, tilhørte lejrens
krematorium.

- Nej, det er bageriet, forklarede vo-
res danske medfanger. I spisesalen
beklagede de køkkenchefen, at han des-
værre kun kunne servere os en hovedret
til middag, fordi belægningen i lejren
var røget fra de normale 1500 til 4000.
Det var tydeligt, at vi var havnet i en an-
den verden.

Efter nogle dages ophold fortsatte rej-
sen til Sverige. Natten til den 1. maj til-
bragte en stor del af nordmændene på
landevejen uden for København. Ty-
skerne ønskede åbenbart ikke at køre

dem igennem byen på denne specielle
dag.

Efterhånden som transporten bevæ-
gede sig nordover, forsvandt flere af de
danske fanger. Det var et stort problem
for de ansvarlige. Tyskerne havde fort-
sat magten i Danmark, og aftalen med
Gestapo gik ud på, at transporten over
Øresund til Sverige skulle omfatte nøj-
agtig så mange fanger, som havde for-
ladt KZ-lejrene.

Men for de danske fanger var det
naturligt nok meget lidt tillokkende at
følge med transporten til Sverige, når de
først befandt sig i hjemlandet. Dan-
skerne stak simpelt hen af, og SS-vag-
terne, der fulgte med transporten, resig-
nerede efterhånden.

Men de norske fanger blev fragtet
over til Sverige, hvor registrering, læge-
undersøgelse og uddeling af tøj ventede
inden den sidste etape til Norge.

Der er al mulig grund til at give det
berømte »Jyllandskorpset« al den hæ-
der, det fortjener, siger Vanberg. At
danske buschauffører afbrød deres
hverdagsarbejde for at begive sig ud på
den farefulde færd til dette Ragnarok på
den anden side af grænsen for at hente
sine nordiske brødre er mere end beun-
dringsværdigt. Det var skandinavisme i
praksis, langt hævet over festtalernes
verden.

- Der har været en tendens til helt at
glemme, at danskerne var med, og at se
på det som en rent svensk operation.
Men samtidig vil jeg igen understrege
betydningen af Jyllandskorpset, som
bogstavelig talt kørte på Bernadottes
billet, Bernadottes og svenskernes ind-
sats er ubestridelig. Det var Bernadotte,
der skaffede os billetten hjem gennem
sine forhandlinger med SS-chefen
Himmler.

Med bus fra Dachau til Neuengamme

Dette skriver jeg om med glæde for at
udtrykke et beskedent bevis på min sto-
re taknemmelighed og efter bedste hu-
kommelse fortælle om min hjemtrans-
port fra Dachau med De hvide Busser.
Efter ugers hvilen om vores danske og
norske fangers løsladelse, kom der gang
i sagerne.

Efter en appel om formiddagen, som
så vidt jeg husker, kun varede en time,

og vi måtte både tale og røre os, blev vi ført ud af lejren, og så det syn, som var virkeliggørelsen af det, vi alle havde drømt om, men ikke turdet tro.

Alene det at være udenfor lejren, hvis eneste udgang indtil da havde været krematorieskorstenen, virkede meget stærkt på os alle. At vi så ved siden af blev modtaget af venlige og hjælpsomme mennesker, som havde en værdighed over sig som fuldstændig ignorerede og klart viste, at SS-ernes kotermentalitet ikke havde indflydelse på de svenske Røde Kors-folks enestående venlige modtagelse af os, bidrog også i høj grad til at føle, at vi var vendt tilbage til livet.

Endnu en uforglemmelig detalje er modtagelsen, da vi kom ind i bussen og modtog en skøn Røde Kors-pakke, og vi alle fik cacao. Vejret var skønt, og undervejs til Neuengamme nød vi hvert øjeblik, selv om en norsk medfange bemærkede, at hans had var så stort, at han ikke kunne se noget kønt i den tyske natur.

Selv om vi havde en gestapovagt med i bussen, havde vi alle en skøn tur. Turen var afgjort værst for gestapofyren, som bestemt ikke befandt sig veltilpas ene mand iblandt os. Det var kun af respekt og vores agtelse for vores befriere, at han kunne stå af i Neuengamme.

Da vi så i Neuengamme atter skulle til af være hæftlinge, var det med vemod, men med taknemmelighed, at vi sagde farvel til det personale, som vi følte så stor agtelse og taknemmelighed over for.

Fritjof Hansen
Dachau 142.584

En nat lang

Af biskop Vincent Lind

Om aftenen den 9. april 1945 kørte en konvoj af hvide svenske Røde Kors-busser ud af koncentrationslejren Neuengamme. De tog vejen ind mod Hamborg, medens mørket lagde sig. Ruinerne løb ind i lyskeglerne og gled bort langs bussens sider. Vi kørte nord ud af byen.

Det var første Bernadotte-konvoj fra Neuengamme af fanger kørt til denne lejr fra lejre i hele Tyskland. Nu begyndte man at køre os til Sverige.

Man begyndte fra bunden. De hårdest medtagne først. Det var nyt. Det sidste halve år havde vi levet under den lov, at de syge, som ikke kunne forventes at komme i arbejde igen, blev sendt til tilintetgørelseslejren i Bergen-Belsen.

Det var »højbenede« busser, beregnet til at forcere krigsramte veje og gader. Vi sad på letpolstrede træsæder. Der sad vi og så på hinandens udvaskede ansigter i mørket. Jeg måtte sidde med hænderne under min bagdel, som udhungeringen havde fjernet det gode skinkekød fra.

En dansk læge gik bussen igennem og spurgte os ud om vor tilstand, om navn, alder og bopæl. »Der er en god idé med hænderne,« sagde han, »hvis du slider hul bagpå, læges det kun langsomt.«

Underligt at få navn igen. 50.381 Schutzäftling, Däne, blev i Neuengam-

4.-maj-dagen i Mindelunden i Ryvangen

Der er lagt følgende program for dagen.

Kl. 10.00 formiddag lægger skolebørn fra Bispebjerg Skole blomster på hver enkelt grav. Så lyser de op resten af dagen.

Kl. 20-20.30 spiller Sjællandske Livregiments musikkorps seriøs musik.

Dirigent: Svend Lundvig.

Zahles skoles kor synger.

Dirigent: Minna Hess Thyssen.

Kl. 20.30 taler pastor Sophus Boas.

Derefter spiller orkestret og koret synger.

Kl. 21: Afslutning.

Alle interesserede er velkomne

Arrangør:

Kammeraternes Hjælpefond i samarbejde med Erhvervs-hæmmede fra Frihedskampen, Sjællandsafdelingen.

Leder af dagens arrangementer: Johannes Fosmark.

De hvide Busser venter i Friedrichsruhe på startsignalet for at nå frem til de sidste overlevende.

me. Her sad et menneske på vej til sit sted i verden.

I dagningen kørte vi ud af Flensborg. Ned forbi Kobbermøllen. Op mod grænsen ved Kruså. Vejen var våd og sort.

Det gav et bump i bussen, da vi kørte over grænsen. Grænsen er jo også grænse mellem to vejvæsener. Det var som et stød helt op i halsen: Nu er det Danmark!

Vi kørte lidt mod vest hen til karantæne-stationen. En af konvojens ambulancer var kørt hen foran stationen. Chaufførerne var ved at løfte en bære ud med en døende. Ud fra stationens røde barakbygning kom væltende det sære dragevæsen med hoved og hale, som hedder en »stuegang«. Syv-otte læger og sygeplejersker. De kom for denne ene elendiges skyld med al deres viden

og kunnen og al deres iver for at gøre alt, hvad muligt var, for ham.

Hvor langt er der fra trældom til frihed? fra fornedrelse til værdighed? fra krig til fred?

Der er så langt, som denne nat var lang.

Og der er aldrig længere.

Hvor langt er vi tilbage i den nat, når vi begynder at spørge: »Hvor vigtigt er det nu med det menneske, som alligevel ikke kan leve?«

Tiden er mere end bare åremål. Den morgen foran Karantæne-stationen i Kruså ligger 41 år tilbage. Men somme tider er det, som om den og dens lykke og stolthed over, hvad det danske er, ligger en evighed borte - og friheden med.

Det er, når vi ikke ved, hvor vigtigt det er med »en af de mindste brødre«.

Vi, som er frie, bliver vi trælle igen?

Tønder, særlig, fordi han så sort ud om munden af trækul, han forsøgte at spise i forsøg på at standse dysenteriet, som næsten alle led frygtelig af, og det mindede mig om en anden særdeles af mig afholdt fangekammerat, lektor Rosenkjær, også fra Tønder, som så ligeså ud, da jeg var hos ham den sidste aften, før han døde i Husumlejren.

I stedet for de, der blev sendt væk, kom ca. 250 andre KZ-fanger fra 18. Baubrigade. De kom fra Danzigområdet og var meget optimistiske og gav udtryk for, at krigen nu snart var forbi, da de mente at have vished for, at de allierede havde det fulde luftherredømme. De havde også overværet dagens fødselsdagshilsen til rigets fører.

Mit humør var på nulpunktet, da jeg nu havde mistet de sidste af mine 36 danske medfanger og ikke mere havde nogen at kunne drøfte de altid svirrende rygter med på vores eget sprog. Uroen nagede mig som aldrig før - syntes det hele så håbløst ud - havde også nylig konstateret, at jeg dårligt kunne løfte den stophakke, hvormed jeg skulle banke skærver under svellerne. Jeg satte mig ned og tudede, mens vagtposternes los! los! Bewegung lød i mine øren, og tænkte, at nu var jeg også muselman. Men jeg var jo dog ikke syg som mine kammerater - var jo heller ikke sorteret fra som sådan, altså var jeg betragtet som arbejdsduelig. Kunne jeg blot få lidt at spise, vil de ikke få bugt med mig - jeg vil hjem igen.

Næste dag kom vi videre med tog gennem store skove og lange tunneller ind i Østrig, hvor vi i byen Weels arbejdede en tid med at udbedre spor og jævne bombekraterer. Der overværede vi, at 3 tyske jagermaskiner blev skudt ned af amerikanske, en amerikansk maskine fik en del af den ene vinge skudt af og gik ned i et flammehav. Selv om de tyske maskiner søgte hjælp af flakskytset om byen, hjalp det dem ikke. De blev alle skudt ned. 2 medfanger blev også skudt. Under larmen i forsøg på at skaffe noget spiseligt fra en jernbanevogn, blev de opdaget, og straks skudt af vagterne.

Los! Los!

Nu var vi så ankommet til Ebensee, hvor vi blev opstillet i marchkolonne. Man anede åbenbart ikke mere, hvor man ville have os hen. Men nu gik det væk fra byen op ad gennem et grønt om-

Sådan oplevede jeg befrielsen i Ebensee kz-lejren maj 1945

Den 3. maj 1945 ankom et godstog, bestående af kreaturvogne (ca. 50 vogne) til den lille by Ebensee i Østrig med ca. 500 KZ-fanger. Det var resterne af 11. og 18'ende (Eisenbahnbauzug), som tyskerne benævnte de tog, som blev udsendt fra KZ-lejrene i forsøg på at retablere de vigtigste af det sønderbombede europæiske jernbanenet. Jeg tilhørte 11. Eisenbahnbaubrigade, der udgik fra Neuengamme den 11. februar 1945 med 505 KZ-fanger, hvoraf 36 var danske, ellers flest franskmænd, men også hollændere, polakker og russere. Bevogtningen af disse Himmelfartstog, som de hurtigt blev benævnt grundet den som regel korte eksistens disse rullende kommandoer fik på grund af de stadige bombardementer m.m., bestod af SS.

Efter at vi i længere tid havde arbejdet i Westfalen omkring byen Soest, hvor toget blev sønderbombet, blev vi ad landevejene drevet til Halle, hvor vi arbejdede en tid, for senere i et andet tog at blive kørt længere og længere øst og sydpå under stadig heftigere flyangreb og bombardementer, en tid var vi også i Tjekkosllovakiet.

Den 20. april, den dag mange danske KZ-fanger betragter som deres befrielsesdag - idet det var dagen, hvor Bernadottes hvide busser hentede så mange

ud af helvedet i Neuengamme, var vi ført fra toget i en lille by Ståb op i en nærliggende grusgrav på grund af vedvarende luftalarmer. Det var jo også Hitlers fødselsdag - og vi snakkede om, at på sådan en dag ville der nok vanke lagkage til mange af Tysklands byer.

Vi kom til at opholde os der hele dagen, og blev tilskuere til særdeles voldsomme bombardementer af den nærliggende by Stankov.

Jorden rystede under os

Det føltes så voldsomt, at jorden formelig rystede under os. Det var klart solskinsvejr, og vi kunne følge, hvordan den ene eskadrille sølvskinnende bombemaskiner efter den anden kastede deres døbringende last, så himlen formørkedes af mægtige røgskyer.

Da det endelig stilnede af mod aften, blev vi opstillet til appel og sorteret. De allerdårligste blev taget fra, deriblandt resten af mine danske medfanger 8 i alt. Rygterne fortalte, at de skulle føres til den nærliggende Dachaulejrs måske til udryddelse. Ialt blev ca. 200 ført bort, mange kunne næsten ikke gå selv. Jeg husker Erik Svendsen, bankmanden fra

råde, før vi nåede nåleskovene. Længere nede kunne vi se en flod, der nede i dalen tilsyneladende løb ud i en sø. På den modsatte side hævede terrænet sig steilt, og vi kunne oven for nåleskoven se de nøgne klipper og helt oppe var der sne. Ganske kønt tænkte jeg, mens jeg måtte anstrenge mig for at følge med kolonnen, under vagternes evindelige råben: LOS. LOS, nåede en stor KZ-lejr imellem skovens træer, hvor vi blot kunne konstatere de samme forhold som i Neuengamme og Husum. Dagens ret en smule brød, som bestod af savsmuld og lidt melasse, samt et halvt krus te. Alle var syge, og der var plettyfus i lejren, hvilket ligdyngerne fortalte deres tavse sprog om.

Samme dag den 3. maj forlod vagtmandskabet lejren, og civile overtog vagten i tårnene om lejren. Vi var nu klar over, at det kun måtte dreje sig om få dage, før krigen var slut - og da SS-erne tilsyneladende var flygtet, tydede alt på, at vi alligevel ville undgå den tilintetgørelse, der hele tiden var sat os i udsigt: At i KZ-lejrene var der kun en vej ud - gennem røgen fra krematoriet.

5. og 6. maj kunne jeg ikke støtte på benene - lå blot i en køje, som min russiske ven og fange fra Neuengamme på en eller anden måde havde organiseret. Egentlig syg syntes jeg ikke, jeg var, bare så uendelig sløv, magtede ikke at tænke, selv om der var ro i barakken, Blockälteste og Kapoer var åbenbart også forsvundet. Den 7. maj følte jeg mig en smule bedre og søgte uden for barakken for at forrette min nødtørft. Jeg så da, at fanger havde fået brækket depotbarakker op, der indeholdt sække med det savsmuld, der blev anvendt til fremstilling af lejrens brød, samt et større parti tyske cigaretter, som nu blev røget. Derudover var der en barak med et tøjdepot og nogle fanger var i færd med et eller andet.

Welcome Yankee

Det viste sig at være et skilt med Welcome Yankee, der blev sat op ved lejrens indgangsport. Altså vidste man, at amerikanerne var i nærheden. Samtidig strøg en formation amerikanske jagere gennem dalen umiddelbart neden for lejren, hvor de beskød et eller andet på alpeskråningen og var så væk igen.

Jeg søgte mig i tøjdepotet noget ud, der var bedre end den lusedragt, jeg

havde på. Alt var flået ud over pladsen. Det var en slags overtræksdragter til soldater, beregnet til at have uden på den egentlige uniform med masser af lommer, hætte og snore og imprægneret.

Uden nærmere at tænke over det, smed jeg alt tøj, først det sribede og så forhadte fangetøj, der havde gjort os til en upersonlig masse i et system, vi hadede usigeligt. Så faldt også undertøjet, som vi havde modtaget i Røde Kors-pakkerne, og som havde betydet så uendelig meget i den tilstand af underernæret, hvori vi befandt os, men som jo også var udklædningssted for lusede, som vi under luftalarmerne forsøgte at knække flest muligt af. Jeg fandt noget tøj, jeg kunne være i næsten flere gange, men alligevel var det en helt ny fornemmelse, idet jeg ikke havde været af tøjet siden 5.-6. februar.

Få timer senere ankom en amerikansk panserafdeling, der kørte direkte gennem pigtrådsspærringer og palisadehegn ind på appelpladsen: Vi var befriet. Mange satte sig hen og græd. Andre var for svage til at fatte, hvad der skete omkring dem. Mange døde i disse timer i lejren, de nåede at blive fri, men for sent, timeglasset var tømt. De mere raske omfavnede vore befriere, andre kravlede op på tanks og panservogne, vinkende og fægtende med arme og ben. Der var en forvirring uden lige.

En deling blev sendt på rekognoscering rundt i lejren. De var stadig soldater under fremrykning, snavsede og trætte, dog på vagt over for uventede angreb. Efter nogle timer blev der så uddelt mad, ærtesuppe og dåsekød. Soldaterne måtte skyde i jorden hen over hovederne på os for at holde nogenlunde styr på os totalt udsultede kz-fanger. Ingen kunne vente, alle ville til, for man var ikke vant til, at der blev noget til alle. Derefter tog afdelingen videre, de kæmpede flere dage mod grupper af SS, der havde forskanset sig højere oppe i det ret bjergfulde terræn.

I fly til Danmark

Da russerne senere overtog området, kom jeg ved amerikansk foranstaltning til Frankrig og senere over Belgien hjem til Danmark. Blandt de befriede i flyet var 13 danske og 14 nordmænd. Vi fløj fra Bryssel til København 28. maj 1945. Blandt de danske var også vekselerer Hoffmann, København. Han havde i

Sachsenhausen været i den særlige internering, der fremstillede bl.a. falske pundnoter, der skulle kastes ned over England og ødelægge det engelske pengevæsen.

I Danmark hørte jeg første gang radio og fik påbud om at møde ved min afdeling som genindkaldt soldat. Jeg mødte dog ikke, idet den tyfus, jeg allerede havde i kroppen, brød ud sammen med andre følgesygdomme, men takket være det nye medikament penicillen og gode menneskers hjælp vendte jeg igen langsomt tilbage til livet.

Hans S. Bruun
Häftling nr. 50.451

Da Sachsenhausen skulle tømmes

- der skete et under i februar

Af Peder Scheie, Norge

Redaktør Stig Vanberg har i »Vårt Land« skrevet om forholdene i Sachsenhausen vinteren 1945 og om hvor spente fangene var på hvordan slutten ville arte seg. En versjon var at alle fangene skulle skytes hvis russerne fortsatte sin fremrykning, en annen at vi skulle sendes på transport til ukjent bestemmelsessted og en versjon var at vi skulle sendes til kysten og senkes på lektere. Et av ryktene mente man at det var noe hold i. Det var at fangene skulle flyttes til KZ leiren Bergen Belsen.

*

Var dette bare rykter? Ble det ikke fra leirledelsens side gjort noe for å tømme Sachsenhausen før den russiske hær nådde fram?

Jo, det var det som skjedde de siste dagene i januar. Da var russerne nådd fram til Oder (10-12 mil fra Sachsenhausen), og ved et gjennombrudd der, ville leiren fort være besatt. Derfor kom det også ordre om evakuering. Den første transporten skulle bestå av 2000 fanger, derav 250 norske. Vi som var uttatt i første omgang, fikk beskjed om å være klar til avmarsj lørdag 3. februar kl. 16.00. Det ble oppgitt at transporten skulle gå til Bergen Belsen. Vi fikk ordre om å holde oss på brakkene (de fire norske brakkene) og vente der.

Denne dagen ble vår skjebnedag. Vi ble sittende der time etter time. Litt mat til reisen hadde vi i den omtalte sekken, og på beina: vår stolthet beksøstmø-

lene, som var kommet fra Røde Kors i november.

Ventetiden ble lang. Vi satt og forsøkte å skrive brev hjem. Det siste livstegn? Vi var forberedt på å gå til Bergen-Belsen midt på vinteren. Det vi den dagen ikke visste var at Kommandanten i Sachsenhausen den 1. februar var kommet tilbake fra Berlin med beskjed om at fangene skulle likvideres. Da var det bare enkelte av de norske fangene som kjente Hitlers ordrer (Führerbefehl 1944) som gikk ut på at »hvis de allierte nærmet seg noen av KZ-leirene skulle fangene evakueres. Hvis evakueringen gikk for langsomt eller ikke kunne gjennomføres, skulle fangene drepes. Ikke en av våre fanger må falle levende i fjendens hender.«

*

Der satt vi i denne lørdagen og ventet og ventet. Klokka ble 24 og den ble 0.30. Det var helt stille, og vi halvsov.

Da hørtes tunge skritt utenfor, og døra gikk opp. Inn kom en SS-mann som ropte: »Achtung, achtung! Norweger und Dänen gehen ins Bett!« Det var ordren.

Neste morgen fikk vi rede på at transporten med de andre fangene var borte. De var gått til krematoriet. Natten til 4. februar var redselsnatten i Sachsenhausen, og selv om vi da ble stoppet i siste øyeblikk, kom det mere.

Den 20. februar fikk vi ordre om å være klar igjen. Denne gang skulle vi møte på apell-plassen kl. 12.00. De norske var de samme som sist, og så var det kommet en god del andre fanger. Der ble det en sortering i to kolonner. De

norske og en del sigøynere dannet hovedgruppen. Og så ble det avmarsj innover i leiren.

Jeg for min del hoppet av og kom meg over i den kolonnen som fikk gå tilbake til brakkene, og hadde en rolig natt.

De norske fangene ble stående ute til på natt i et ufyselig vær, da ordren kom: »Norweger und Dänen in Block zurück!«

På ny kom redningen foran krematoriets port. Hvem var det som holdt sin hånd over nordmennene og danskene? Det spørsmålet står åpent.

Den 16. mars sto de hvite bussene foran porten i Sachsenhausen og 2000 norske og 200 danske fanger gikk til frihet og fred.

Tilføjelse:

Vi kan tilføje, at sognepræst Peder Scheie har skrevet sin artikkel ud fra notater og breve, så de forskellige data blev korrekte.

Han har også drøftet det, som hændte, med Arnulf Øverland og redaktør Olav Røgeberg, der også var udtaget til transport.

Det særligt opsigtsvækkende i Scheies oplysninger er jo, at den skæbnsvangre dag ligger før Folke Barnadottes første samtale med Heinrich Himmler, der foregik den 19. februar, men den sandsynlige forklaring er vel, at man selv i Himmlers kontorer vidste noget om, hvad der var i gære. F.k.

Et blad og dets redaktør runder de 40 års virke

Jeg træffer Johannes Fosmark i hans bolig på en villavej i Silkeborg. Naturligvis sidder han ved sit skrivebord, og det ville have forbausset mig, om det havde været anderledes, for gennem åre mange år, der nu er gået siden bladets start, har han givetvis siddet ved sit skrivebord et hav af timer for at forme et blad, der er gået ud til først og fremmest tidligere fanger fra de tyske fængsler, fangeleire og KZ-leire i Tyskland.

- Det første nummer af bladet Pigtraad udkom den 5. maj 1946, og både du og bladet har således nu 40 års jubilæum, indleder jeg.

- Vi udkom ganske rigtigt den 5. maj, for den dag var blevet erklæret for Danmarks officielle befrielsesdag, men i årene efter har vi jo markeret den 4. maj som befrielsesdag, lyder hans svar.

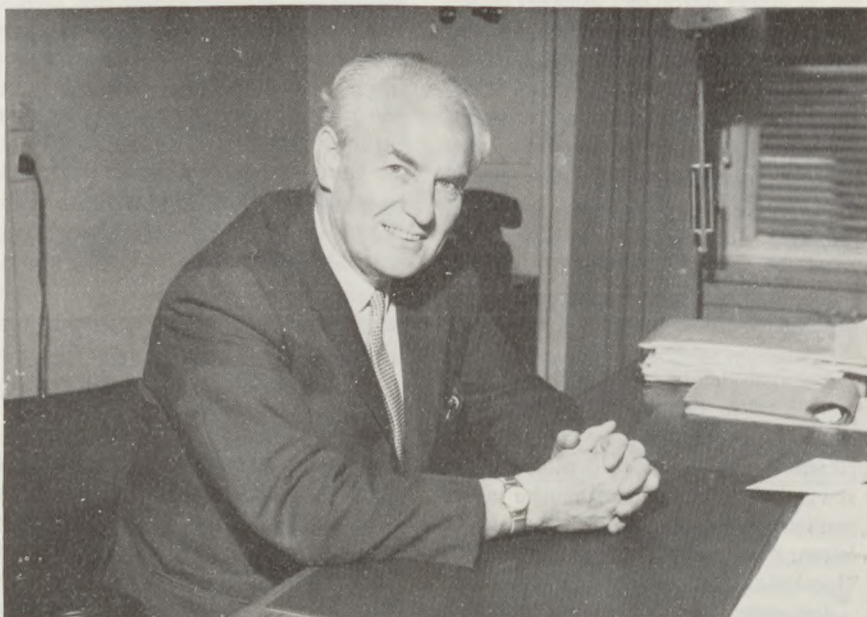
- Hvorfor startede I?

- I et møde i foretningsudvalget for

*Kammeraternes Hjælpefond
skriver i sin fundats, at man
ønsker at værne om Mindelunden
i Ryvangen.*

*

*Kammeraternes Hjælpefond
har nu virket i 40 år.*

Johannes Fosmark har gennem årene tilbragt et hav af timer ved skrivebordet.

Kammeraternes Hjælpefond sagde vor daværende kasserer, at det ville blive alt for dyrt for fonden at udsende breve til alle interesserede. Vi måtte derfor have et blad, der kunne bringe meddelelser om fonden og dens arbejde. Økonomien skulle dækkes gennem abonnemeter og annoncer - og måske kunne bladet give et overskud til fondens arbejde.

- Hvordan fandt I frem til navnet?
- Det faldt ganske naturligt dengang.

Der var ikke andre forslag, og i en artikel i bladets første nummer skrev jeg en artikel, der motiverede bladets navn. Jeg gjorde heri gældende, at det var tilværelsen bag pigtråden, der skabte det sammenhold og kammeratskab, der siden har levet videre i foreninger og klubber. De gestapofolk, der havde indespærret os, havde nok håbet, at de fleste af os ville omkomme, og at vi i øvrigt ville geråde i et sådant klammeri med hinanden, at det ville ødelægge alle former for et positivt kammeratskab.

- Så gjaldt det om at få bladets budskab ud...

- I starten var oplaget på mange tusinder, da alle i kartotekerne i »Særlige anliggender« fik bladet. Så kom papirrationeringerne, og bladet blev medlemsblad for den daværende fangeforening og Kammeraternes Hjælpefond. Senere blev det organ for KH, og siden 1977 er bladet sluttet sammen med fangeforeningernes blad, så navnet nu er: Pigtraad-Gestapofangen.

- Men Kammeraternes Hjælpefond er først startet den 29. august 1946.

- Bladet blev således en forløber for fonden. Gennem de første 25 år udkom vi med 11 numre om året. Halvdelen af bladet var annoncer, da der skulle skaffes mange penge for at imødekomme de mange ansøgninger om hjælp. Bladet skaffede således midlerne til oprettelsen af flere invalidelegater og en del studielegater, men jeg har altid stilet efter, at bladet skulle have et så lødigt indhold, at også alle støtteabonnenter følte, at de fik noget for pengene og ikke blot støttede en god sag.

- Blev det så ikke et ret ensidigt blad?

- Det vil jeg ikke kalde det. Det blev et klart målrettet blad, der orienterede om foreningernes initiativer med møder, rejser og lignende, så der blev tale om en bladmæssig betjening.

- Hvad vil du sige om stoffet i starten?

- Umiddelbart efter befrielsen var der en række spørgsmål, der var meget magtpåliggende at få afklaret, f.eks.:

Bladet Pigtraads første forsider. Formatet var A4.

Hvad skete der egentlig i lejrene bag kulisserne, mens vi var der, og hvad skete der i lejrene, da vi var hentet af Røde Kors? I hvilke tilfælde er der rejst processer med et retsopgør med lejrcheferne på anklagebænken? Hvordan forløb processerne? Hvordan reagerede de anklagede - vore plageåndere?

I forbindelse med processerne var det ofte ønskeligt at skaffe forbindelse med danske øjenvidner. Efterlysning af forsvundne danskere har bladet ofte hjulpet med. I en række tilfælde er de savnede ikke fundet, men ofte er deres sidste opholdssted og tilstand klarlagt.

Mange hjemvendte havde enten ingen eller en elendig bolig. Bladets spalter stod dem åbne. Mange var enten uden arbejde eller havde meget dårligt arbejde. Også for dem var der spalteplads.

Spørgsmålet om lejrenes eftervirkninger?

- Ret hurtigt tog dr.med. Paul Thygesen initiativet til en lægevidenskabelig undersøgelse af lejrenes eftervirkninger. Der var et helt nyt erfaringsområde, som det var af den allerstørste betydning at få klarhed over, og vi havde særlige muligheder, da vi boede så tæt ved hinanden, at så godt som alle deporterede kunne komme med i undersøgelsen.

Pigtraad gjorde en stor indsats for at skabe interesse hos alle ex-fanger, for at undersøgelsen skulle gennemføres med held.

- Bladet interesserer sig meget for 4-maj-kollegierne...

- I stedet for at rejse et monument over frihedskampen, er der efterhånden

skabt 9 kollegier, der således er et levende monument. Fonden har navngivet et kollegieværelse på dem alle, hvor Folke Bernadottes navn hædres, og vi bringer gerne løbende nyhedsstof om kollegerne.

- Har du stilet mod at skabe et debatblad?

- Flere gange har bladet givet spaltepads til debatter eller selv rejst dem. Det gjaldt således, da der rejste sig et stormvejr om det præmierede udkast til monumentet over Folke Bernadotte. Kunstneren havde symbolsk fremstillet ham som David i løvekulen. Stormen endte med det kompromis, at Bernadotte fik en statue, men mange var vældig optaget af debatten.

- Men bladet gik imod indsamlingen til de tyske flygtninge...

- I 1949 rejstes en aktion for, at vi i Danmark skulle yde en betydelig økonomisk hjælp til de tyske flygtninge, men »Pigtraad« fandt, at man her blandede sig i et indre tysk anliggende. At vi skulle træde til med penge kunne også udlægges, som om vi gik omkring med dårlig samvittighed. Allerede mens flygtningene var i Danmark, ofrede vi 500 millioner kr. på dem, til trods for at Tyskland skyldte os 12 milliarder.

Vi fandt, at det var et forvirret initiativ, og der kom da vist heller ikke mange penge ind gennem den landsindsamling.

Til stadighed har det tyske spørgsmål været under debat. Det kunne være under titler som: Barmhjertighed og tilgivelse, og da Auschwitz-filmen blev en ganske god succes, rejste vi kravet om, at dens overskud til statskassen skulle gå til fordel for invaliderne. Det var jo anstødeligt, at der af en sådan film betaltes forlystelsesskat til staten. Det drejede sig om 40% af indtægterne.

- Bladet har ofte været citeret i dagspressen...

- De første år gemte jeg udklippene, og det blev til mange, men særlig to af artiklerne slog voldsomt igennem. Den ene drejede sig om, at pastor Aage Dahl, Horsens, i vort blad havde skrevet, at hvis han i himlen traf den tyske provst fra Husum, ville han stikke ham et blåt øje. Den tyske provst havde nemlig stået og set på de danske KZ-fanger, der slæbte sig gennem byen, trætte og forkomne. Provstens hånlige blikke bragte Aage Dahl i raseri.

Den anden historie handlede om dronning Alexandrines initiativer for at få mig løsladt. Jeg har to breve fra dronningen, der i det ene fortæller, at hun

ville forsøge, men det andet fortæller, at nu måtte hun opgive, for jeg var overgået til gestapo.

Der var næppe en avis i Danmark, der ikke gengav de to beretninger i deres fulde ordlyd.

Men for øvrigt ser man bladet gengivet som kilde i flere bøger om frihedskampen.

- Bladet bringer gerne i december en del stof om julen i fangenskab...

- Ved juletid gik vore tanker jo på en særlig måde til dem derhjemme, og nu bagefter lader vi vel alle tankerne gå til dengang, vi skulle holde jul uden at kunne være sammen med slægt og venner.

Selv synes jeg, at den mest særprægede juleskildring kom fra konsul Kaj Dahl, Horsens. Han lod sine tanker glide tilbage til julen i koncentrationslejren og aktualiserede et par strofer af Brorson, der både med skarphed og dyb følelse tegnede fangens situation:

Det var og ej hans eget,
det hø, hvori han lå,
han havde ej så meget,
han kunne ligge på.

De kår var unægtelig blevet vore, føjede han til - og det havde han jo ret i.

Sådan set så ligetil. Jeg havde blot aldrig før hørt andre anvende citatet på denne måde.

- Bladet har også slået et slag for skadelidte Buchenwald-fanger. Jeg ser, at det skete gennem flere numre. Jeg har jo alle bladets årgange...

- Vor medarbejder, redaktør Hans Fosmark, besøgte den daværende formand for Buchenwald-Klubben, politassistant Julsgaard Larsen. Han blev under besøget klar over, at der forelå en række erstatningssager, hvor Buchenwald-fanger havde fået en ganske urimelig behandling.

Hans Fosmark gik om bord i sagen med megen hjertevarme og med megen journalistisk dygtighed, og under titlerne: »Helt idiotisk lovgivning.« »Jo mere invalideret en mand er, jo mindre får han i erstatning.« »En række uretfærdigheder overfor invaliderede politifolk.« skrev han en række artikler. Nu havde der nok været arbejdet på faglig, organisationsmæssig basis, men sagen var gået i stå. Nu blev der sat skub i den. En del førende politikere blev orienteret om en række uretfærdigheder - og relativt hurtigt kom den nye lov, der klart tog

sigte på at fjerne visse uretfærdigheder for skadelidte tjenestemænd.

- 40 år ved samme blad. Det må føles monotont...

- Jeg har gennem alle årene følt arbejdet nyt og spændende. Arbejdet er for øvrigt 90% transpiration og 10% inspiration, sagt med andre ord: 90% slid og 10% flair for opgaven.

- Hvad glæder dig mest på 40-årsdagen?

- At bladet har kunnet yde et bidrag til styrkelsen af sammenholdet. Modbevægelsen ønsker jo, at der sættes en parentes omkring 1940-45. De folk kræver, at vi skal glemme, men det kan vi ikke, og som vidner bør vi til stadighed erindre verden i dag om, at vi ved, hvordan det er at skulle leve uden frihed og selvstændighed. Derfor er det naturligt for os, at gøre opmærksom på, at situationen fra 40-45 aldrig må gentage sig.

Trods mange splittelsesforsøg har bladet ladet sin røst høre igennem de 40 år, og det er da ganske pænt, at vi i dag har et oplagstal på 2700.

Knud Malthe Poulsen, Vejle

Hilsen fra Kongstedgården i Dianalund

Kære Pigtraad.

Til lykke med din snarlige fødselsdag - eller dit jubilæum hvis du foretrækker den betegnelse - for det er jo 40 år siden, nemlig den 5. maj 1946, at din første årgangs første nummer så dagens lys.

Du fortalte da dine læsere, at du blev udgivet af Kammeraternes Hjælpefond, at du desuden var meddelelsesorgan for Landsforeningen af Besættelsestidens politiske Fanger, at du blev solgt til fordel for KZ-fangers efterladte, og at du kostede 1 Krone. Bladets ansvarshavende redaktør - som forunderligt og imponerende nok ikke alene er den selv samme, som redigerer dette dit jubilæumsnummer, men også alle de foregående 399 numre (en Guinnessrekord?) - forklarede det naturlige i, at dit navn netop blev »Pigtraad«, og i øvrigt hvad formålet med udgivelsen af dig skulle være.

Forsiden med dit navn i kunstfærdigt slynget pigtråd bragte et fint billede af Fondens protektor Prins Axel. Den allerførste artikel havde - næsten selvfølgelig - overskriften »5. Maj« og var

skrevet af Mogens Fog, af hvem der da også bragtes et fint ungdomsbillede. Mange fandt, at disse to billeder symbolsk udgjorde en slags balance mellem alle de grupper, der havde været forenet bag lejrenes pigtråd, og som jo spændte fra de mest »kongetro og fædrelands-sindede« til de helt »progressivt og revolutionært indstillede«. Det var måske også redaktørens hensigt, for som han udtalte, var bladets formål »i et befriet og frit Danmark at videreføre det kammeratskab, der bandt alle sammen bag KZ-lejripigtråden«.

I de 40 år, der er gået siden da, har du - og det er vist næsten alle enige med mig i - på forbilledlig vis levet op til dit da omtalte formål. Men du har gjort meget mere end det. Du har i skrift og i gerning varetaget fangernes tarv overfor såvel myndigheder som offentlighed. Du har aktivt været med i initiativer vedrørende Mindeparken i Ryvangen, vedrørende lovændringer om besættelsestidens ofre, vedrørende metodisk historieforskning af besættelsestiden og i andre gøremål til tidligere fangers fordel.

Fra årsskiftet 1977/78 indgik du bladfællesskab med »Gestapofangen«, således at du foruden at være »Danske Koncentrationslejrfangers Blad« og »Organ for Kammeraternes Hjælpes-fond« nu også blev organ for »Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45«, der omfattede 13 forskellige fangesammenslutninger. At du fremover fik hele to redaktører, og at dit navn samtidigt udvidedes, var blot naturligt.

I de år, der er gået siden bladfællesskabets indgåelse, har du i endnu højere grad end før været alle fangers blad og et ubestridt forbindelsesled mellem fanger, foreninger, offentlighed og myndigheder.

Det er nok værd at nævne, at samarbejdet mellem dine to redaktører og mellem de to organisationer, hvis formænd er opmænd i evt. tvistigheder, for alle at se har været endnu bedre end habet.

Der er al mulig grund til at lykønske Sammenslutningen og K.H. med deres blads jubilæum, men også og ikke mindst at lykønske de to redaktører.

Men først og fremmest til lykke og tak til dig PIGTRAAD. Mange af dem, der i sin tid var spærret inde bag pigtråden, er endnu i live. Vi er trygge ved at vide, at vore interesser vogtes af vort blad og ved gennem det at blive orienteret om

dem, vi da var sammen med og om forhold af fælles interesse før og nu.

I seks år var jeg formand for K.H., i 9 år bestyrelsesmedlem og i 25 år næstformand, og jeg følte det da også som en pligt at læse dig. Jeg tror ikke, at jeg en eneste gang har ærgret mig over bladet, men utallige gange glædet mig over det. TAK OG TIL LYKKE.

Flemming B. Larsen

En hilsen fra Ringsted

Kære Pigtraad!

Den 5. maj 1986 er det 40 år, siden dit første nummer udkom. Må jeg derfor som en ganske almindelig læser sende dig de varmeste lykønskninger i anledning af den nær forestående store fødselsdag?

Det er rent ud fantastisk at tænke på, at du igennem alle disse mange år er udkommet støt og roligt som en budbringer og et samlingsmærke imellem os gamle fanger fra besættelsestiden og har spredt oplysninger om alle forhold, personlige, politiske, økonomiske, som havde interesse for os. Meget er gået i stykker mellem folk, der tidligere arbejdede sammen. Mange foreninger, sammenslutninger og andre organisationer, der opstod som besættelsens begivenheder, har måttet bukke under på grund af senere meningsforskelle og uoverensstemmelser af forskellig art.

Og det er jo ikke alene sådanne uoverensstemmelser mellem gamle kammerater, der har gjort tilværelsen vanskelig for dig, kære Pigtraad. Du har også måttet slås med rent tekniske vanskeligheder, typografstrejker, vrøvl med forlag o.s.v.

For en halv snes år siden blev disse praktiske vanskeligheder så store, at vi måtte undvære dig et helt år. Det var hårdt nok. I det år følte vi, hvor vi savnede dig. Men også den gang blev vanskelighederne overvundet, og nu er du jo kommet ind i en god gænge med den sammenlægning, der er sket mellem dig og det andet gamle fangeblad Gestapofangen. Det var en lykkelig forening, og vi læser ser din fremtid i møde med forventning og fortrosthing.

Men, kære Pigtraad! Du var aldrig kommet så vidt uden den faste rorgænger, der så støt har styret dig igennem alle vanskelighederne af hvad art næv-

nes kan, igennem disse mange år. Jeg tænker naturligvis på din gamle redaktør, Johannes Fosmark, der var initiativtager til bladet og styrede det i de første mange år som eneredaktør, indtil det blev slået sammen med bladet Gestapofangen. Herved fik Fosmark en medredaktør, en medhjælper ved roret. Men uden på nogen måde at forklejne Frode Toft må jeg - og jeg tror, jeg taler på samtlige læsers vegne - må jeg have lov til at hylde redaktør Johannes Fosmark for den enestående indsats, han igennem disse 40 år har gjort for med bladet Pigtraad at holde sammen på os gamle fanger og samle os om det, der - uanset forskellighederne - stadig binder - og altid vil binde - os sammen.

Gennem Pigtraad har jeg fået en god og saglig orientering om mange spørgsmål, der vedrører gamle fanger. Jeg har ved samvær med fangekammerater, bl.a. ved flere ferier på Nors Hovedgård mødt mange, som har haft glæde og gavn, ligesom jeg, af de artikler og råd, Pigtraad indeholder.

Jeg vil hermed ønske Pigtråd og Johannes Fosmark tillykke på 40 årsdagen med håb om, at bladet og kammeratskabsfølelsen må leve i mange år, også når vi gamle fanger er borte.

Med venlig hilsen
Robert Bjørn Pedersen
Abelsvej 162, 4100 Ringsted

*

Mindelunden i Ryvangen

Gennem nogen tid har jeg arbejdet på at skabe en bog om Mindelunden i Ryvangen.

Mon ikke en og anden kender en, der gennem årene har lavet en scrapbog om Mindelunden. I så fald vil jeg vældig gerne have lov til at låne den i nogen tid. Men iøvrigt har alt om Mindelunden interesse, især billeder, også fra den første tid, især indvielsen den 29. august 1945.

Johannes Fosmark
Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg

Runde dage

Ingemann Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (Stutthof) 75 år 15. april (kasserer i Stutthofforeningen).

Hans Erling Galvig, Lyngby Hovedg. 102 A, 2800 Lyngby, 65 år 15. april.

Chr. Andersen, Sjællandsg. 30, 8700 Horsens, 65 år 17. april.

Togo Hansen, Tåsingegade 42, 2100 Kbh. Ø (Buchenwald) 80 år 18. april.

E. Arboe Rasmussen, Mågevej 18, 2680 Solrød Str., 85 år 18. april.

Poul Bekke Knudsen, Strandg. 16, 9240 Nibe, 65 år 19. april.

Jørn Volmer Jensen, Park Allé 261, 2600 Glostrup, 60 år 20. april.

Elvig Pedersen, Østergade 19, 9560 Hadsund (Neuengamme 69.514) 70 år 21. april.

Henry Riis Jensen, Rødovrevej 416, 2610 Rødovre (Buchenwald) 70 år 22. april. (bortrejst på dagen.)

Ejnar Kr. Pedersen, Søndermosevej 4, 6330 Padborg (Neuengamme 54.477) 75 år 22. april.

Yrsa Lund, Kløverbakken 2, 8500 Grenå, 65 år 24. april.

Karen Schlätzer, Skovparken 51, 6000 Kolding, 60 år 25. april.

L. G. Damgaard, Kvædevej 2, 2820 Virum (Neuengamme 57.070) 75 år 26. april (best.medl. i Neuengammeforening).

Verner Wincentzen, Aabenraavej 40, 6000 Kolding (Neuengamme 51.455) 70 år 26. april.

Carl Osvold Hansen, Jeppe Aakjærsvvej 2, 8700 Horsens, 70 år 26. april.

Kristen Rytter, Strynøgade 3, 9000 Aalborg, 70 år 26. april.

Margrethe Elisabeth Mølbæk, Slagelseg. 22, 2100 Kbh. Ø, 65 år 26. april.

Ellen Laulund, Toftegårdsparken 16, Sulsted, 9380 Vestbjerg, 65 år 27. april.

Verner Christensen, Solhvervsvej 16, 8200 Århus N (Hannover-Stöcken) 70 år 29. april.

Kaj Bagger, Fyrrestien 25, 8800 Viborg (Buchenwald) 70 år 29. april.

Jørgen Asboe, Gl. Kongevej 169, 1850 København V, 60 år 2. maj.

Kai Macon Olesen, Møllevej 101, Hornbæk, 8900 Randers, 70 år 3. maj.

Rigmor Boels Pedersen, H.C.Andersen-vej 18, 9000 Aalborg, 70 år 4. maj.

Ole Sorvad, Hovedgaden 87, 2730 Herlev, 75 år 5. maj.

Anton Guldbæk, Granlien 29, 9000 Aalborg, 70 år 6. maj.

Chr. Hvarre, Ryparken 50, 2100 Kbh. Ø (Stutthof) 85 år 6. maj.

Poul Salomonsen, Vesterled 37, 2100 Kbh. Ø (Dachau 141.755) 60 år 7. maj.

Arne Meyer Carlsen, Skt. Jacobsg. 5, 2100 Kbh. Ø (Dachau 141.671) 65 år 8. maj.

Maja Momme, Ydunsvej 20, 8700 Horsens, 65 år 8. maj.

Kirsten Jensen, P. Freuchensvej 21, 9210 Aalborg SØ, 65 år 9. maj.

Erik Eilers, Hvidkildevej 40, 2400 Kbh. NV (Neuengamme 68.404) 65 år 10. maj.

P. Mandrup Meyer, Greisvej 68, 2300 Kbh. S (Buchenwald) 70 år 12. maj.

Edmund Nielsen, Ved Bellehøj 23 A, 8., 2700 Brønshøj, 70 år 12. maj.

Karl Gustau Hansen, Herambsgade 15, 8000 Århus, 65 år 13. maj.

Eskild Jensen, Kæruldsvej 5, 9800 Hjørring (Buchenwald) 70 år 14. maj.

Carlo Garset, Dyvekær 16, Bisserup, 4243 Rude, 65 år 15. maj.

Henning Louis Jensen, Ahrenskildevej 19, 2300 Kbh. S (Neuengamme 60.831) 65 år 16. maj.

Orla Bjerg Iversen, Odensevej 112, 5260 Odense S (Neuengamme 68.371) 65 år 17. maj.

Erik Ellyton, Lykkesholms Alle 4 B, 1902 Frederiksberg C (Buchenwald) 70 år 17. maj.

Aage Netteberg, Vandtårnsvej 6, 3460 Birkerød, 70 år 18. maj.

Birthe S. Jensen, Strandgårdsvej 2-4, 2650 Hvidovre, 60 år 19. maj.

Kaj Carlsen, Høgevej 7, 7000 Fredericia, 70 år 20. maj.

Hans Chr. Rasmussen, Hovedstensvej 14, 2650 Hvidovre, 70 år 20. maj.

Erik Petersen, Vidtskuevej 36, 8260 Viby J., 65 år 21. maj.

Ella Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ, 70 år 21. maj.

Vald. Nørmark Nielsen, Smalleg. 30 G, 2000 Frederiksberg, 65 år 23. maj.

E.K.J. Jensen, Sylviavej 14, 2500 Valby (Buchenwald) 80 år 23. maj (bortrejst på dagen).

Andreas Schmidt, Frederiksborgvej 31, 2400 Kbh. NV, 70 år 23. maj.

Erik Nistrup Madsen, Bymuren 92, 2650 Hvidovre, 60 år 23. maj.

Elis Pihl, Tværvangen 15, 2700 Brønshøj (Dachau 141.735) 65 år 24. maj.

Egon Pedersen, Hadsundvej 5 B, 8900 Randers, 65 år 24. maj.

Eigil Petterson, Fortvej 68, 2610 Rødovre (Dachau 141.734) 60 år 24. maj.

Ole Jespersen, Grevsensg. 39, 4220 Korsør, 80 år 28. maj.

Leo Charles Leander, Heimdalsg. 41, 2200 Kbh. N (Buchenwald) 65 år 29. maj.

Kjeld Kjeldsen, Rådhusstorvet 4, 8900 Randers, 70 år 29. maj.

Gudrun Nielsen, Østervej 20, 2600 Glostrup, 70 år 31. maj.

Knud Christensen, Oust Møllevvej 27, 8900 Randers, 70 år 31. maj.

Bodil Nielsen, V.Fjordvej 54, 9000 Aalborg, 65 år 31. maj.

Viggo Bundgård, Høegh Guldbergsg. 47, 8000 Århus, 60 år 31. maj.

Vagn Hansen, Klippehagevej 15, 6780 Skærbæk, 60 år 3. juni.

Peder Mørup, Ørnevej 18, 9900 Frederikshavn (Buchenwald) 70 år 3. juni.

Harry Henriksen, Gl. Brovej 7, 3060 Espergærde (Buchenwald-Neuengamme) 65 år 4. juni (åbent hus 7. juni kl. 12-16).

H. Bathum, Hammelstrupevej 32, 2450 Kbh. SV (Buchenwald) 75 år 6. maj.

Niels Junget, Ørnebakken 17, 2840 Holte, 65 år 6. juni.

Estrid Pedersen, Vermlandsg. 74, 2300 Kbh. S, 80 år 7. juni.

Torben Hansen, Kløvermarken 23, 3060 Espergærde (Sachsenhausen 75.156) 65 år 9. juni.

Hans Chr. Lassen, Windelsvej 61, 5000 Odense (Neuengamme 60.748) 65 år 10. juni.

Arne Tage Bengtson, Ndr. Ringvej 26, 2600 Glostrup (Neuengamme-Buchenwald) 65 år 11. juni.

Børge Laursen, Nytoften 5, Jørlunde, 3550 Slangstrup (Neuengamme-Buchenwald) 65 år 11. juni.

Pola Svoldgaard Simonsen, Sundstedvej 31, Vrensted, 9480 Løkken, 65 år 11. juni.

Else Gjessing, Vegavej 32, 9200 Aalborg SV, 70 år 11. juni.

Søren Peter Juhl, Jagtvej 7, 7000 Fredericia (Neuengamme 54.483) 65 år 13. juni.

Harald Pedersen, Munkevang 37 B, 9300 Sæby, 75 år 13. juni.

Ivan Bjørn Nielsen, Novembervej 14, 8000 Århus, 60 år 13. juni.

Ingeborg Lykke Christiansen, Strandalleen 20, 5800 Nyborg, 75 år 13. juni.

Kay Cortes, A. L. Drewsensvej 10, 2100 Kbh. Ø, 65 år 14. juni.

Hans Jørgen Jensen, Spontinisvej 26 D, 2450 Kbh. SV, 60 år 15. juni.

Fenni Poul Edv. Gullberg, Under Elemene 4, 2300 Kbh. S, 65 år 15. juni.

Anny Gyldholm Rode, Hessingeparken 13, 2600 Glostrup, 70 år 17. juni.

Folmer Visholm, Kobbelvænget 64, 2700 Brønshøj, 65 år 18. juni.

Betty Christensen, Østerbrog. 48, 9400 Nørresundby, 65 år 20. juni.

Rasmus Kristensen, Kastanie Allé 55, 6000 Kolding (Buchenwald) 75 år 21. juni.

E. Breidal, Runddyssen 31, 4700 Næstved (Buchenwald) 70 år 22. juni.

FORSINKEDE HILSENER

Villum Dalsgaard, Strandtoften 13, 5600 Fåborg (Buchenwald) 70 år 10. febr.

Niels Peter Ronneby, Zahrtmannsvej 5, 5230 Odense M (Buchenwald) 75 år 5. marts.

Svend Egon Merløse, Skovsbovænget 14, 5230 Odense M (Buchenwald) 70 år 29. marts.

Klit Vestergaard Agel, Langesøvej 1, 5230 Odense M (Buchenwald) 65 år 5. april.

RETTELSE

I »Runde dage« meddelte vi i december, at Jens Westergreen, Tagensvej 167, 2400 Kbh. NV, skulle fylde 65 år den

27. januar. Det var forkert, men det sker den 27. august i år. Undskyld.

Og i februar lod vi Knud Andersen, Rolighedsvej 17 B, 3060 Espergærde (Buchenwald) fylde 65 år den 27. marts. Dato og adresse var rigtig, men han hedder altså ikke Knud Andersen, men Knud Anesen. Også undskyld.

RUND DAG PÅ SVANEKE FYR

Vor gode ven, fyrpasseren på Svaneke Fyr, Hans Alfred Larsen, fyldte 70 år den 31. marts og gik så ud af fyrvæsenet.

Alfred Larsen opholdt sig i Marokkos havn den 9. april 1940, da Danmark blev besat. Han roede så i en lille båd, der var læk, bort derfra for at komme til Gibraltar. Han landede i en lille fiskerby og kom her om bord i et engelsk skib, der bragte ham til Gibraltar. Herfra kom han til Skotland og tog hyre på Kirsten Mærsk, der sejlede til og fra Island. Da han den 22. maj 1945 ankom til Langelinje, havde han været borte i 5 1/2 år. Han er rigt dekoreret.

*

ÅRSMØDE I F.V.

Frihedskampens Veteraner holdt i marts ordinært årsmøde i Vingstedcentret. Mødet var besøgt af ca. 150 deltagere.

I beretningen omtalte formanden, Svenn Seehusen, de mange og vellykkede arrangementer i forbindelse med 40-års dagen for befrielsen. Det lykkedes at gennemføre arrangementer over hele landet og med stor succes, måske endog med større effekt end i 1970 på 25-års dagen.

Videre omtaltes den kritik, modstandsbevægelsen har rejst over for Danmarks Radio i forbindelse med udsendelse om nationalsocialismen og TV-serien om Jane Horney.

Seehusen omtalte også F.V.s deltagelse i internationalt arbejde, hvor man nu i verdensveteranforbundet på initiativ af de kvindelige medlemmer har rejst spørgsmålet om beskyttelse af kvinder og børn under krigsmæssige konflikter. Som led i det internationale arbejde deltager F.V. i marts måned i det internationale symposium i Luxembourg, hvor man vil belyse modstandsorganisationernes arbejde i en række lande.

I mødet deltog Frode Toft som repræsentant for Frihedsfonden. Han gav en række oplysninger om fondens virksomhed, bl.a. om den igangværende krigs-sejlerundersøgelse.

De bærer frihedsfaklen videre II

I vort nytårsnummer fortalte 6 kammerater om deres erfaringer med i dag at fortælle om frihedskampen i skoler og i foreninger.

Nu skulle man på forhånd forvente, at de 6 besvarelser på bladets 9 spørgsmål ville blive monotone, men selv om der er gentagelser, er besvarelserne dog præget af en bred vifte af varierede oplevelser. Det skyldes, at de enkelte svarer personligt, og dette var også meningen, for rundspørgt ønskede at få både rent saglige samt personligt prægede erfaringer frem.

Vi fortsætter i dag med flere besvarelser.

Kjeld Jensen

Kjeld Jensen blev ansat og påbegyndte tjeneste den 17. marts 1944, med tjeneste i Københavns Politi. Som ugift blev han kasereret på Politikasernen i Klerkegade sammen med 350 andre, ugifte politifolk.

Den 19. september 1944, blev han arresteret af tyskerne på denne kaserne sammen med ca. 90 andre kammerater. Om eftermiddagen ført til Frihavnen og kom om bord på det skib, der førte politifolkene til Tyskland og de forskellige tyske KZ-lejre.

Kjeld Jensen fortæller: Jeg har nu efterhånden holdt en del foredrag. Det begyndte med et foredrag for beboerne på et plejehjem i Nordsjælland, som efterfulgtes af flere her i hovedstadsområdet, og senere har jeg besøgt en del foreninger.

Sidste efterår havde man fra ledelsen af Københavns Tekniske Skole i Dansk

Politiforbund modtaget en henvendelse med anmodning om, at man ønskede forbindelse med en af de politifolk, der havde været arresteret af den tyske besættelsesmagt under krigen, og som kunne holde et foredrag om, hvordan det var at leve i en tid, hvor fred og frihed ikke var noget, man automatisk kunne gå ud fra at have.

Ved henvendelse til ledelsen af Teknisk skole oplyste man, at man for tiden havde 12 EFG-klasser, som man havde problemer med. Der var bl.a. mellem alle disse unge mennesker en del af de såkaldte Grønjakker, og andre uroelementer.

Man havde fra skolens ledelse besluttet at afbryde den almindelige undervisning i en uge, og så helt hellige sig problemet.

Det drejede sig om 12 klasser à 18-20 elever, og det blev aftalt, at jeg skulle afsætte tre hele dage med 2 timer før frokostpausen og 2 timer efter frokost.

Der var tilløb til nogle provokationer, men jeg benyttede mig af mine gamle tricks fra min polititid, hvor jeg gennem de sidste 15 år næsten udelukkende har været beskæftiget med demonstrationer, store som små i det indre København og ved Christiansborg. Jeg allierede mig med den del af eleverne, der var interesserede, og så gik det faktisk fint.

I tilfældet som det sidste fik jeg overladt katederet, og vi aftalte at slå 2 timer sammen.

Jeg har illustrationer med, men de blev ikke brugt i sidste tilfælde, for det viste sig, at den halve time, der var sat af til spørgsmål og diskussion, blev brugt fuldt ud, og endda med overtid. I to af tilfældene oplevede jeg, at de såkaldte provokatører blev de mest interesserede.

Jeg foretrækker et klasseværelse, gerne det, hvor eleverne daglig opholder sig. Når det er større forsamlinger, står jeg gerne bag et bord. Kun i sjældne tilfælde har jeg anvendt mikrofon, da jeg er i stand til at kunne tale med en høj, klar stemme.

I tilfældet på den tekniske skole kom vi ind på spørgsmålet om fremmedhad og navnlig, om jeg hadede tyskerne, og min indstilling til dette spørgsmål kom næsten altid bag på eleverne, når jeg forklarede dem, at man kan ikke hade en hel nation, og at de generationer, der

i dag lever i Tyskland, jo ikke har kendt den situation.

Vi kom naturligvis også ind på det fremmedhad, der i dagens Danmark manifesteres på så mange måder. Her lykkedes det mig også - tror jeg da - at påvirke deres mening, navnlig da jeg kunne meddele dem, at de nu kunne forberede sig på at møde danske, uniformerede politifolk, som ikke havde den samme hudfarve som vi, og det kan i øvrigt være en oplysning til alle andre.

*

St. St. Blicher

Steen Steensen Blicher, Viby J, har følgende data fra besættelsestiden:

Arresteret 10. august 1944. Sad først i arresten i Vester Allé i Århus, overførtes derfra til Frøslev-lejren, hvor han sad i barak 14, stue 10. I Neuengamme fik han fangenummer 67.066. Herfra gik turen til Osnabrück 5. SS-Eisenbahn Baubrigade. Stamlager Sangerhausen. Han kom hjem over Neuengamme-Møgelkær ved Horsens. Han oplevede friheden på Østerport Station i København.

Om sine erfaringer ved besøg i skoler skriver han:

Jeg blev også meget glad for artiklen om de kammerater, der tager ud og fortæller om de lange år. Jeg har selv flere gange været ude på skoler, og jeg skal igen på fredag.

Min erfaring falder helt sammen med de anførte svar. Det er bedst med 1-2 klasser i et klasseværelse, helst 7.-8. klasse i forbindelse med deres undervisning om besættelsestiden eventuelt en tur til Frøslev. Tiden skal være 2 timer,

og så kniber det endda at få eleverne til at slutte. Jeg tager spørgsmål løbende under fremlægningsen.

Bemærkningen om tyskerhad er sikker. Jeg gør meget ud af, at det er systemet og ikke nationen, vi kæmpede imod, og at vi skal passe på tendenser i samme retning også i dag og de mange diktaturstater, der findes nu, samt at hovedgrundlaget for forelæsningsen ikke er at give historie, men at advare mod dens gentagelse.

En ting, jeg tit støder på, er spørgsmålet om, hvad jeg skal have for det. Jeg forlanger ikke noget, men det forbavser mig alligevel, at skolerne ikke har en mulighed for at betale en timeløn eller dække transport o.l. Det kunne betyde noget for nogen.

Det er også, som om skolerne bliver lykkelige, når de finder en, som vil fortælle om den tid. Det var måske en idé, at der oprettedes et kartotek over dem, der er villige, så skolerne kunne henvende sig der.

Jeg håber, mine bemærkninger har jeres interesse, og hermed tak for et godt blad.

*

Preben Feddersen

Data fra besættelsen:

Arresteret i Helsingør 22/1-44. Hørsrød indtil 1/7-44. En nat i Shellhuset. 2/7-44 til 6/10-44 Dreibergeren tugthus i Bützow. 6/10-7/11 Landesfürsorgehaus Güstrow. 7/11-44 til 28/3-45 KZ Sachsenhausen. 29/3-9/4-1945 Neuengamme. 10/4-22/4-45 Frøslev. 22/4-45 flugt fra banetransport ved Fredericia. Gemt på Fænø og i Turup indtil 5. maj. Tjeneste ved modstandsstyrkerne i Assens i to døgn, derefter hjem til København. I tjeneste igen i Helsingør 13/5-45 (kriminalpolitiet). Nu pens. overlærer.

ERFARING GENNEM MANGE ÅR: STOR SPØRGELYST!

I 1985 var jeg ude at holde foredrag/fortælle om mine oplevelser under besættelsen ialt 10 gange - fordelt på skoler, foredragsforeninger, lokal/historisk samfund, menighedssamfund og borgerforeninger.

Halvdelen af møderne faldt omkring jubilæet den 5. maj, og dette, at fortælle om fangenskab og KZ-lejre flere dage med kun en enkelt dag imellem, måtte jeg erkende var en belastning for mig. Det hele kom for nær på igen.

I vokseforsamlinger er der altid stor spørgelyst og kommentarer, ofte fra folk, der har egne oplevelser fra besættelsen, så her trækker tiden altid ud på de små timer.

I 1985 var en stor del af skolebesøgene arrangeret i forbindelse med højtideligholdelsen af 40-års jubilæet for befrielsen, og derfor foregik disse arrangementer i sale eller aulaer med deltagelse af elever fra 7. klasse og op.

Naturligvis kommer man ikke i den grad ind på den enkelte tilhører med så mange deltagere, som man gør, når arrangementet kun omfatter en klasse, hvor man kan sidde ved et bord med klassens elever i halvkreds om sig, i øvrigt står jeg lige så gerne op, så er det let at komme til tavle for at illustrere f.eks. grundrids af en fangebarak.

I øvrigt bruger jeg kun tavle, ikke lysbilleder eller film, det må overlades til klassens lærer i det forberedende arbejde inden mit besøg.

Man kan ikke tale om hvilke klasser, der er de bedste tilhørere. Jeg anbefaler lærerne ikke at gå under 7. klasse. Til gengæld har jeg netop i 1985 på Øster Aaby friskole mødt en 7. klasse, som med hensyn til spørgelyst - og relevante spørgsmål - siger »spar 2« til, hvad jeg længe har mødt.

Jeg vil helst have i hvert fald 2 timer til disposition, hvor jeg så fortæller halvdelen time. Det viser sig nu som oftest, at de 2 timer ikke slår til, men lærerne er meget fleksible m.h.t. tid, og frikvartererne sløjfes.

Det er aldeles unødvendigt at fremprovokere spørgsmål, de kommer ganske af sig selv. Netop i kraft af lærerens forberedende arbejde, som tydeligt mærkes i spørgsmålenes karakter.

Spørgsmål, man altid får stillet, er: »Hvordan overleve i et KZ-helvede?« og så dette: »Hader du tyskerne?«

Jeg har ALDRIG mødt bemærkning om, at jeg ved min fortælling skulle op-

fordre til tyskerhad. Men til det sidste spørgsmål svarer jeg altid, at man kan ikke hade nationer eller folkeslag, men man har ret til at hade visse politiske systemer, der med vold - fysisk såvel som psykisk - knægter vore frihedsideal. Bliver jeg direkte adspurgt, undlader jeg ikke at nævne visse »ismer«.

At 40-året bragte en vækst i interessen, er jo klart, og som følge heraf må »efterspørgselen« naturligtvis dale.

Jeg selv kommer fast en gang om året i min gamle skole og fortæller i 9. klasserne i 2-3 timer efter, at klasserne har arbejdet med besættelsestidens historie i et par måneder.

I øvrigt har jeg fortalt på denne skole i 30 år, så det var morsomt at blive inviteret til en aften i den lokale borgerforening, hvor tilhørerne i stor stil var gamle elever - nu med deres store børn.

Preben Feddersen

*

EN RYSTENDE OPLEVELSE

I forbindelse med en udstilling i en hal på Syd-østfyn afleverede jeg til lokalhistorisk forening en glaskasse med effekter fra mit ophold i KZ Sachsenhausen (fangenummer, brevformular, pibehoved m.m.).

I lokalet sad en mand, hvis alder er midt i halvfjerdserne, og som er en forholdsvis kendt person i området - og vel også ret agtet. Da jeg satte kassen på bordet, pegede han på den og bad mig fjerne alt det falske propaganda. Det var nemlig løgn alt sammen. Der var aldrig myrdet så mange jøder og fanger i lejre i Tyskland, som den af amerikanerne betalte propaganda fremhævede!

Jeg fortalte ham om egne oplevelser, henviste til bøger om emnet bl.a. »Helvede her mange navne«. Alt blev affejt som propaganda og løgn, og bøgerne ville han ikke læse.

Aldrig har jeg skændtes med en person, som jeg gjorde den aften, og jeg gav udtryk for foragt for ham, fordi han ikke engang ville læse de historiske kendsgerninger, som han kunne låne i biblioteket ovenover rummet, hvor vi sad.

Til slut fik amerikanerne også skyld for at finansiere rustningsindustrien i Sovjetunionen.

Manden sagde, at han var pacifist og havde været retsstatsmand hele sit liv!

Tænk - skal man opleve den indstilling herhjemme!

P.F.

Linoleumstryk fra Frøslevlejren. Sparekniven truer nu lejren med lukning.

Arbejdsholdet paa Barak 14, Stue 10 i Frøslevlejren rykker ud!
Der er fulgt den originale retskrivning.

Mel. Sol er oppe (Tempo: søvngit)

Højt det gjalder,
Matzen kalder,
vi skal ud til Dagens Dont,
en faar Hakke,
en faar Spade,
en faar Skovl at hænge ved.
Vi skal pukle hele Dagen,
vi faar haard Hud under Hagen.
— Illegal var før vor Færd,
— og det er den osse her.

Ingen Pakker,
vor Tobak er
skaaret ned til ingenting,
kun at æde,
er vor Glæde,
og vi ved at trøste os.
Alt kan vi organisere,
Pølse, Ost og Smør med mere.
Illegal var før vor Færd,
— og det er den osse her.

Ingen Kvinde
nogensinde
taaler »STUBA«, at vi ser.

Ene Hane
vil han rane
vore egne Frøslev-Pi'er,
men han har nok ej beregnet,
hvad der sker ved Pigtraadshegnet.
Illegal var før vor Færd,
— og det er den osse her.

Jesper

*

ET GODT INITIATIV - MEN DET ER »SIDSTE UDKALD«

En kreds af tidligere modstandsfolk i Sønderjyllands Amt er gået i gang med at indsamle erindringer, interviews og dokumentarisk materiale, medens der endnu er personer, der selv kan huske begivenhederne fra besættelsestiden.

Man har især ønsket at koncentrere sig om, hvorledes modstandsviljen gav anledning til dannelsen af de forskellige organisationer, som sabotagegrupper, modtagekommandoer, ventegrupper, bladkredse m.m.

Man er interesseret i at dokumentere, at modstandsarbejdet var resultatet af en udbredt folkelig bevægelse, der var så stærk, at hvor som helst og når som helst en organisation blev trævlet op - så

opstod der på kort tid en levedygtig erstatning.

De mange veje, enkeltpersoner og organisationer, som medvirkede ved dannelsen af modstandsgrupper, søges beskrevet gennem interviews med relevante personer. Endvidere indsamles erindringsmateriale om værnemagere, stikkere, collaboratorer m.m.

Alt materiale båndlægges i en vis række og vil således ikke være offentligt tilgængeligt foreløbigt. De gamle modstandsfolk får sagkyndig assistance fra *Museet på Sønderborg Slot*.

Måske kunne andre tilsvarende lokale initiativer startes op andre steder i landet i forbindelse med lokalhistoriske arkiver, foreninger eller lignende, sådan at vi kan give eftertiden et rimeligt dokumentarisk materiale og således at vore efterkommere ikke blot skal nøjes med subjektive afhandlinger af dårlige DR-film.

Mogens Dyre
Nordborg

*

Symposium om de europæiske modstandsbevægelser

I dagene 20.-23. marts blev der i Luxembourg afholdt et internationalt symposium om den rolle, de europæiske modstandsbevægelser spillede under 2. verdenskrig.

Mødet blev ledet af den luxembourgiske modstandsbevægelses leder, fhv. forsvarsminister Emile Krieps, og på mødets første dag talte lederen af det britiske Special Operations Executive (S.O.E.) Sir Robin Brook, og chefen for Camp »X«-museet i Canada (Camp »X« var den første hemmelige træningslejr for S.O.E.-folk).

På mødets 2. dag talte den britiske generalmajor A. M. Guerisse (under krigen kaldt Pat O'Leary), der organiserede O'Leary-linien, en belgisk illegal transportrute, der bragte 600 allierede piloter og soldater ud fra det besatte Europa. Endvidere talte den hollandske modstandsleder C. C. Van Den Heuvel.

Den tredje dag talte den østrigske modstandsleder Fritz P. Molden, der var forbindelsesmand til de Allieredes hovedkvarter, og den franske oberst Pierre Fourvaud.

Samme dag var Danmark på dagsordenen, og her talte den jyske modstandsleder Flemming Juncker, der i krigens sidste del i England virkede som forbindelsesled mellem S.O.E. og den danske modstandsbevægelse. Fra dansk side deltog desuden overlæge Jørgen Kiler og direktør Svenn Seehusen.

På mødets sidste dag talte den norske modstandsmand Knud Haugelin, der var leder af den modstandsgruppe, der planlagde og ledede den omtalte aktion, der odelagde det store tungt-vandsanlæg. Endvidere talte William Colby, der var leder af organisationen O.S.S. (den amerikanske organisation, der svarede til det britiske S.O.E.).

*

KAJ MUNK-PRISEN TIL JØRGEN RØJEL

Vor fange- og modstandskammerat overlæge Jørgen Røjel, Fredericia, fik i februar ved en højtidelighed i Frihedsmuseet overrakt Kaj Munk-prisen af formanden for Kaj Munks Mindefond, chefredaktør Bent A. Koch.

Jørgen Røjel sluttede sig som ung student til modstandsbevægelsen, og han deltog bl.a. i den store sabotageaktion mod jernbanebroerne ved Langå. Han var en tid i Sverige som reservelæge i Den danske Brigade, men vendte illegalt tilbage til Danmark. I forbindelse med en illegal våbentransport blev han arresteret og kom til Frøslev. Herfra kender man beretningen om hans eventyrlige flugt, da han blev smuglet ud, gemt i en kasse med affaldsbrød.

*

ANNE-FRANK - SKOLE I BELSEN?

Som tidligere omtalt har der i byen Belsen i Vesttyskland i nogen tid været et problem om fortiden, idet KZ-lejren Bergen-Belsen lå i kommunens område. Sidste år fremsatte socialdemokraterne i byens styre forslag om at opkalde en gade efter den 15-årige jødiske pige Anne Frank fra Holland, der omkom i Bergen-Belsen. Forslag blev ikke godt modtaget og blev nedstemt af CDU-flertallet i bystyret.

Sagen vakte derefter stærkt røre både i Vesttyskland og i udlandet. Nu synes der at være en løsning på vej, idet der i

marts måned er fremkommet et nyt forslag, der antagelig kan vedtages. Herefter skal en af kommunens skoler nu have navnet »Anne Frank-skolen«, idet der i Tyskland er tradition for at hædre mindet om afdøde personligheder ved at lade en skole eller en læreanstalt få den pågældendes navn.

*

SYDJYSKE KZ-FANGER HAR INDVIET EGNE LOKALER PÅ STALDGÅRDEN

De erhvervshæmmede fra Frihedskampen har 8 afdelinger ud over Danmark. Bl.a. startede man for 7 år siden en afdeling i Fredericia, som efterhånden fik eget kontor, og som nu har kørt en række erstatningssager, der har givet de pågældende medlemmer en samlet årlig rente på ca. 7 mill. kr.

Foreningen, som har Jens Jacob Jensen, Fredericia, som formand (»Jejse«), har ca. 100 medlemmer, og man agter snart at skifte navn. For man har medlemmer fra Tørring og Horsens og ned til grænsen. Så vil man bruge navnet »Sydøstjylland« i stedet for »Fredericia«.

Den sidste glædelige udvikling er, at man nu den 19. marts har indviet egne lokaler også i Kolding, hvor der ligesom i Fredericia er mange medlemmer. Ved velvilje fra Kolding by og fra Luftmeldekorpsset ved major Gudmund Vølver har man fået overladt et par gode lokaler på Staldgården i Kolding. Et historisk sted. Fx. da Gestapo opslugt sydjysk hovedkvarter her under besættelsen. Det vidner bl.a. den bevarede »Celle 2« i stueetagen om. Lige ovenover har foreningen nu fået lokaler.

I indvielsen deltog omkring 100, og der kom en del hilsener mange steder fra. De tre drivende kræfter i, at man har fået egne lokaler, er Kolding-fangerne Kai Ibsen (fhv. SF-byrådsmedlem og fhv. forstander for Trekantens SID-skole i Kolding - og nu socialsekretær i foreningen), samt korpsmester Hans Bøjlund og fhv. fabrikant Georg Born.

Johs. Rasmussen

*

Polens skæbne

En læser har kritiseret min artikel i december-nummeret, idet artiklen betegnes som ensidigt informerende. Der henvises til, at den ikke omtaler russiske overgreb og russisk militær og politisk holdning overfor Polen.

At der har været tale om sovjetiske overgreb og misgerninger kan eller skal ikke benægtes. Men vort blad er ikke et udenrigspolitisk tidsskrift, lige så lidt som jeg er udenrigspolitisk skribent.

Bladet er organ for Kammeraternes Hjælpefond og Fangesammenslutningens elleve foreninger med vidt forskellige synspunkter, og bladet skal betjene dem med stof fra og om foreningerne. Derudover har bladet som opgave at oplyse om fangernes vilkår i de nazistiske fængsler og lejre samt at orientere om fangernes og modstandsfolkernes vilkår i dag, ligesom vi bringer oplysninger om nazismens rædselsregimente herhjemme og i de andre besatte lande samt naturligvis også om vor egen og de andre landes modstandskamp mod den nazistiske okkupation og terror.

Artiklen er alene tænkt og skrevet som skildring af og hyldet til den heltemodige polske modstand mod den nazistiske besættelse og de nazistiske grusomheder. For Polen er vel et af de lande, der led mest og bragte de tungeste ofre under Hitlers krig og den nazistiske terror.

Således bør artiklen læses og helst også forstås, og derfor er jeg ked af det, hvis den kan opfattes anderledes.

Som fange i en tysk KZ-lejr (Stutthof) på polsk område har jeg gennem de 18 måneders fangenskab et personligt indtryk af det polske folk og dets mangeartede problemer, både dengang og nu. Jeg har stadig nær kontakt med polske fangekammerater, bestyrket gennem flere besøg i Polen, senest for to år siden, da jeg deltog i foreningen Gestapofangernes rejse, hvor foreningen overrakte en stor medicingave m.m. i Gdansk.

Jeg har således et klart indtryk af det pres, der også i dag politisk og økonomisk hviler på det polske folk, og som kan minde os om Carsten Hauchs digt fra 1839 »Hvorfor svulmer Weichselfloden«, hvor det i et vers hedder:

»Derfor høre vi bestandig suk fra flodens skød,

derfor risler den vemodigt som en drøm om død.

derfor sørger mark og enge med den hvide pil,

derfor tabte Polens døtre deres muntere smil.«

Men det ændrer ikke, at artiklen er skrevet og bør læses som hyldet til det polske folk, der bar de tungeste byrder og længst af alle var underkastet nazistisk besættelse og terror. *Frode Toft*

Doktordisputats om kz-lejrenes dødelighed og senfølgerne, psykisk og fysisk

Doktordisputatsens forside er holdt i blå farve.

Fredag den 14. marts forsvarede Henrik Nielsen sin doktordisputats: Dødelighed og invaliditet blandt danske modstandsfolk deporteret til nazistiske koncentrationslejre. Undertitlen er: »En epidemiologisk undersøgelse af senfølger efter ekstrem miljøbelastning«.

Disputatsen foreligger som bog, udgivet af FADLs forlag, København, Århus og Odense.

De officielle opponenter var: Professor, dr.med. Jørn Hess Thaysen, overlæge, dr.med. Per Hubbe samt lektor, dr.med. Anders Foldspang.

Arbejdet er udgået fra neuromedicinsk afdeling, Københavns amts sygehus i Gentofte og Frihedsfonden, men i forordet redegør forfatteren i øvrigt for

en lang række personer og institutioner, der har bistået. Han takker først og fremmest professor, dr.med. Paul Thygesen og Liz Thygesen.

Doktoranten har i lang tid arbejdet på Frihedsfondens kontor og her har kartotekerne været til stor hjælp. Herfra er også skaffet kontakter og økonomisk støtte. Blandt tidligere fanger takkes især Nils Berg (50'erne fra Porta) og Helge Kierulff. Der er også ydet oplysninger fra Frihedsmuseet, Sikringsstyrelsen og Erstatningsrådet. Hermed er dokumenteret, at arbejdet er udført med megen grundighed. Det har stået på i 2 år.

Stoffet er samlet om 8 hovedpunkter: Baggrund og formål. Ekstensiv registre-

ringsundersøgelse af samtlige 1582 deporterede danske modstandsfolk. Intensiv undersøgelse af 187 særligt belastede KZ-fanger. Diskussion. Konklusion. Litteratur. Summary samt Tabeller og figurer.

Det er særlig de medicinske og sociale senfølger, der afdækkes systematisk.

Doktorafhandlingen godtgør, at der for danske deporterede modstandsfolk, deporteret i gennemsnit et halvt år er opstået følgende senskader:

1. En for perioden 1946-79 øget dødelighed. I forhold til forventet i normalbefolkningen fandtes 11% flere dødsfald, dog uden at specifikke dødsårsager ud over tuberkulose 1946-50 har kunnet påvises. (Red: Specifikke = karakteristiske.)

2. En efterkrigs-invaliditet 50% for over halvdelen af samtlige overlevende opstået efter lang latenstid og med højere incidens og prævalens end invalidepension i tilsvarende aldersgruppe i den danske befolkning. (Red: Latenstid = tidsrummet mellem påvirkningens begyndelse og reaktionstiden herpå. Incidens = indtræden, forekomst. Prævalens = overvægt.)

3. En invaliditet der, analyseret for alder, fag og KZ-lejre, viste sig at være relateret til graden af belastninger i KZ, som tidligere mål ved vægttab, andre sultsymptomer og uarbejdsdygtighed de første år efter befrielsen. (Red: relateret = angående.)

4. En sygdomsudvikling, bestemt af KZ-syndromet som en gradvist manifesteret kronisk insuffienstilstand. (Red: kronisk insuffienstilstand = langvarig utilstrækkelighed.)

*

Det er første gang, der foreligger et samlet billede af senfølgerne af deportationen. 1354 er med i undersøgelsen. Følgerne samler sig om ødelagt familieliv, ødelagt fritid og årelange kampe for at leve op til kravene fra arbejdsmarkedet.

I alt blev 6000 danske deporteret til tyske KZ-lejre og tugthuse, men Henrik Nielsen har koncentreret sit arbejde om de 1582. De havde en ret ensartet baggrund som velfungerende og raske før deportationen, og det danske samfund er så velordnet, at det har været muligt at efterspore folk gennem CPR-registret og Frihedsfondens arkiver. Opholdet i lejrene betød døden for 228 danske modstandsfolk. De øvrige vendte hjem til et samfund, der ikke var indstillet på

at tage hensyn til de særlige forhold, der forelå.

Overfor dagbladet Politiken udtaler Henrik Nielsen: - Vi kan dokumentere, at det er KZ-syndromet og intet andet, der har invalideret disse mennesker... Blandt danske fanger døde 12% inden befrielsen. I Frankrig kom kun 12% hjem.

Det er et både stort og interessant arbejde, den nye doktorant her har præsteret. Der er allerede fremsat ønsker om at få disputatsen oversat til flere af fremmedsprogene. *F-k.*

NORGE

---

10 HÆDERSTEGN UDDELT

Den norske fangeforening »Foreningen af politiske fanger 1940-45« har ved sit 40-års jubilæum overrakt foreningens hæderstegn til 10 medlemmer, der hver på sin måde har udført et stort arbejde for foreningen.

Vi nævner her de tre, der er mest kendt i Danmark: Leo Eitinger, der især har forsket i KZ-syndromet. Axel Middelhon, der har virket i erstatningskomiteen og med internationalt arbejde, samt Henry Brym, der især har virket indenfor Krigsinvalideforbundet.

Hædersfanen er specielt fremstillet til formålet.

FRA REDAKTIONEN

HUSK AFSENDERADRESSEN

Bladets ekspedition har blandt de mange indbetalere for abonnement 1986 også modtaget foreløbig 16, der er uden afsenderadresse.

Det er meget upraktisk, da man så ikke kan finde ud af, hvem der skal have bladet som abonnent i 1986.

*

For læsere, der var med fra starten af bladet »Pigtraad« gælder det, at du nu holder blad nummer 400 i hånden.

Kære læser

Du har nu siddet med vort nytårsnummer i hånden. Måske har du bladet det igennem og læst hist og her, og må-

ske har du læst det fra A til Z, som man siger. Måske lagde du mærke til, at der var illustrationer på de fleste sider - der var 20 ialt. Hertil kunne lægges flere foreningers logo.

Antagelig har du også glædet dig over, at forsiden er i farver. I dag viser Frøslevlejren sig fra sin kønne side, og de fremhæves jo meget af vinterens sne-dække.

Et sådant farvetryk giver både redaktionen og trykkeriet en del ekstraarbejde samt en ekstraregning til administrationen. Det forlænger også bladets tekniske produktionstid. Den har strakt sig over henved 8 uger, og når det færdige blad ligger på læserens bord, kommer der ofte en vis form for karaktergivning.

Mange skribenter har været i arbejde. Det fremgår af de mange røster, der har ladet høre fra sig, og det skulle sikre en bred vifte af aspekter, så der tegnes et ret godt billede af tanker og synspunkter indenfor vor kreds af medarbejdere.

*

Prøv nu at tænke den tanke, at bladet udkom uden illustrationer. Det ville fremtræde som et helt andet blad. Billeder bringes nemlig ikke, for at de skal fylde, men et godt billede siger som regel mere end mange ord. Vi stiler efter at kombinere tekst og billeder, men det er i mange tilfælde et meget tidskrævende arbejde at fremskaffe velegnede billeder. Her oplever vi det glædelige, at mange amatørfotoografer i dag er særdeles dygtige, men i foreningernes rubrik kunne vi godt bruge langt flere fotos, og foreningernes folk bedes tage disse linjer som en opfordring til, at man drager omsorg for, at der fotograferes ved møder og andre arrangementer.

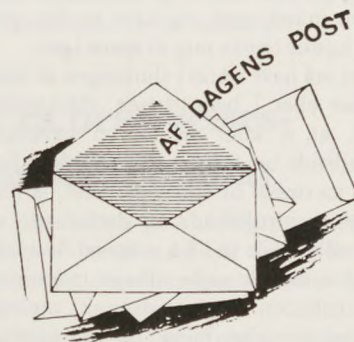
Vi kan bruge såvel billeder i farver som i sort og hvidt, men det er vigtigt, at de er skarpe, altså ret tydelige.

Her møder vi så den bemærkning, at vi først til bladet kan få billedet, når den påbegyndte film er brugt færdig. Hertil kan dog føjes, at man hos fotohandleren kan få fremkaldt og kopieret et enkelt eller enkelte fotos. De fraklippes så, og man kan derefter bruge resten af filmspolen. På den måde kan bladet undgå ventetid, og på bladets side 2 står der altid, hvornår bladet skal have materialet til næste nummer.

Ligger man inde med gamle fotos eller tegninger fra vort stofområde, vil vi meget gerne have lov til at se det, men husk venligst at vedlægge forslag til bil-

ledtekster. Der ligger somme tider en god historie bag et gammelt billede.

Foreningerne kunne godt med held bringe det kommende program. Så kan medlemmerne i deres kalender notere, hvornår de skal møde de næste gange.

EFTERLYSNING!

Vi er blevet bedt om at optage følgende:

Blandt de kvinder, som befandt sig i Stutthof-lejren i september-oktober 1944, var en ungarsk pige på 18 år ved navn Ibi. Hun kom for øvrigt fra Auschwitz-lejren.

Hun kom i kontakt med en efter hendes formening dansk politimand, som hun mødte hver dag og talte med gennem et gitter, der skilte to dele af lejren. Efter nogen tid blev han formentlig flyttet til en anden lejr.

Det pågældende var høj og blond og hed muligvis Niels. Han er formentlig i dag ca. 65 år, og dengang var de i stand til at tale tysk sammen. Såvidt Ibi forstod, var han ikke gift på daværende tidspunkt.

Den formodede politimand delte sine Røde Kors-pakker med Ibi, og han gav hende en ske, så hun lettere kunne spise sin suppe.

Ibi er ikke i tvivl om, at han derved har reddet hendes liv, og hun vil meget gerne i kontakt med Niels for at udtrykke sin taknemmelighed.

Ibi hedder i dag Ibi Vari og bor i Los Angeles, USA.

Da der formentlig ikke har været danske politimænd i Stutthof, kunne det muligvis tænkes, at det drejer sig om en norsk politimand, hvoraf der kom flere kontingenter til lejren.

En henvendelse til vore norske venner har desværre ikke givet noget resultat.

Hvis nogen mener at kunne hjælpe, modtager undertegnede gerne besked.

Frank Zorn
Tlf. (01) 70 04 02

EFTERLYSNING!

Jeg er tidligere fange fra Neuengamme. Her havde jeg nr. 68.327. Jeg er naturligvis medlem af Neuengammeforeningen.

I mit illegale arbejde har jeg sejlet modstandsfolk fra Helsingør til Sverige, men på en af mine ture tilbage, havde jeg en mand med, og ham er det, jeg godt kunne tænke mig at møde igen.

Det må have været i slutningen af september eller i begyndelsen af oktober 1944, at vi kom ud for en særdeles spændende tur tilbage til Helsingør, for da vi nærmede os landingsstedet, lå der en tysk patruljebåd, og derfor var vi nødt til at sejle ca. 3 km op ad Sundet, for så senere at sejle tilbage inden om patruljebåden. På det tidspunkt var mine hjælpere gået hjem, da de regnede med, at jeg var returneret til Sverige.

I håb om, at en sådan efterlysning må give resultat, sender jeg mine bedste hilsener.

Harry Henriksen

Gl. Brovej 7, 3060 Espergærde
Tlf. (02) 23 16 80

EFTERLYSNING!

Jeg efterlyser medlemmerne af den sabotagegruppe, jeg i begyndelsen af 1945 oprettede i enen omkring Hovedgård-Hylke.

Jeg boede illegal hos nu afdøde gårdejer Funch-Thomsen på gården Revsballegård ved Grumstrup. Følgende medlemmer har jeg helt mistet forbindelse med:

Kay Frederiksen fra Hovedgård, Hes-Larsen fra Hylke, og en politibetjent ved navn Simonsen fra Hylkeegnen samt montør Simonsen fra Hovedgård.

Den 4. marts 1945 blev daværende førstelærer Hes-Larsen, Hylke skole og jeg selv taget af tyskerne under en jernbanesabotage ved Hylke.

Af Gestapo ført til Århus arrest og omkring midt i marts 1945 ført til Frøsløv, hvor jeg var i barak H 10, stue 6, indtil 5. maj 1945.

Jeg ville gerne i forbindelse med disse, hvis det kan lade sig gøre.

Poul Edvard Neerup Rørvang
Lahmsgade 86, 5000 Odense C
Tlf. (09) 12 77 02

rundt om i Europa, og der har i anledning af 40-året for krigens ophør været en række besøg i KZ-lejre og ved mindesmærker, hvor der er lagt blomster og kranser.

Der er stadig tekniske problemer med mindesmærket ved Helligåndskirken, hvor apparaturet til gasflammen virker for dårligt og undertiden slet ikke virker, men det får vi forhåbentlig en ordning på inden for længe.

Vort blad udkommer stadig regelmæssigt og klarer sig økonomisk. Men det ville pynte med lidt flere abonnenter, og det bør foreningerne gøre noget ved.

Der synes i stigende grad over hele landet at have været interesse for at høre om besættelsestiden og KZ-lejrene, og mange af vore kammerater har været rundt for at holde foredrag.

Til sidst takkede Oskar Verner foreningsrepræsentanterne for det gode samarbejde og kammeratskab i bestyrelsen.

Så blev ordet givet frit, og mange benyttede sig deraf både med indlæg om store og små emner.

Mange indlæg

Kai Wadsbach, Skovlunde, fremsatte ønske om at Rekreationsfonden også yder tilskud til ferierejser.

Alfred Bertelsen, Århus, omtalte de særlige problemer for tjenestemænd i forhold til erstatningsloven.

Jakob Jensen gav en kort beretning fra Bernadotttegården i Roskilde, hvor alle vore pladser nu er besat med kammerater fra vor personkreds.

Helge Kierulff, Bagsværd, omtalte læge Henrik Nielsens doktordisputats om KZ-fangernes dødelighed og invaliditet. Det er et vigtigt værk, som vi står i gæld til over for den unge læge. Oplyste, at det kan forventes, at den internationale fange- og modstandsorganisation FIR vil sørge for at disputatsen oversættes til fransk og tysk, ligesom det kan forventes, at det internationale veteranforbund vil påtage sig oversættelsen til engelsk.

Villy Mørk Jensen gav en kort beretning fra Bernadotttegården i Hadsund, hvor vi for tiden har 10 af vore kammerater boende, 7 i beskyttede boliger og 3 i plejefdeling.

Josef Breining, København, takkede for beretningen, men var ikke helt tilfreds med erstatningernes størrelse.

Evald Lægteskov, Odense, omtalte også KZ-disputatsen, som han fandt

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

Repræsentantskabsmøde med god, livlig og positiv debat

Fangesammenslutningens ordinære repræsentantskabsmøde fandt sted den 19. marts i København. Formanden, Oskar Verner, bød velkommen og udtalte mindeord for døde kammerater, medens forsamlingen rejste sig og ærede de afdødes minde. Derefter valgtes - næsten som fast tradition - Richard Andersen, Odense, til dirigent.

Og så aflagde Oskar Verner beretning og glædede sig over et år med godt arbejde i bestyrelsen med god og saglig drøftelse, hvor man havde talt sig til rette i hver enkelt sag. Omtalte de mange arrangementer i forbindelse med 40-årsdagen for Danmarks befrielse. I anled-

ning af 40-årsdagen fik vi hædersgaven forhøjet, men der er ikke fuld tilfredshed med forhøjelsens størrelse, selv om den er skattefri.

Bestyrelsen havde fundet det vigtigt, at Theresienstadtforeningen fik mulighed for at deltage i en verdenskongres i Jerusalem, og der blev derfor bevilget et tilskud på 3000 kr. til dette formål. Og vi har som tidligere sendt et lille beløb på 500 kr. til personalet på hver af de to Bernadotttegårde som en beskedent julehilsen.

Samarbejdet med de tilsluttede foreninger går godt. Der har i 1985 været en livlig aktivitet med hensyn til rejser

vigtig i forhold til lægerne. I de første mange år efter krigen var der mange læger, der intet vidste om KZ-syndromet.

Frode Toft omtalte Frihedsfondens virksomhed, der i de sidste par år især har drejet sig om krigssejlerne forhold. Nu er man i færd med at opsøge enker efter krigssejlere. Omtalte i den forbindelse hele spørgsmålet om enkesager og fastslog i anledning af et spørgsmål, at den langt overvejende del af vore kammeraters enker får tilkendt erstatning efter mandens død. Understregede i den forbindelse, at Frihedsfonden er rede til at yde forskud i den ventetid, der er, indtil sagsbehandlingen er afsluttet.

Poul Nielsen omtalte bladets forhold. Det kniber med at få alle abonnementerne gentegnet i år, og det giver et irriterende ekstraarbejde, når der skal udsendes rykkerbreve. Men det viser sig også i år, at der stadig kan tegnes nye abonnenter, og flere af vore foreninger og også enkeltpersoner gør meget ud af det, men alle foreningerne bør her hjælpe med, så vi kan få bladet ud i størst muligt oplag. For alle, der ser bladet, er jo glade for det.

Arnold Jensen, Kibæk, ønskede at fastslå, at det ikke er pension vi får, men en erstatning for de skader, vi har pådraget os. Omtalte samarbejdet mellem Hannover-Stöcken-gruppen og byen Hannover. Der er nu planer om at rejse et mindesmærke i Stöcken for de syv udekommadoer i Hannovers omegn. Byen har bevilget midler dertil, og vi har fået mulighed for at udpege en repræsentant til den komité, der skal arbejde videre med sagen.

Alfred Bertelsen oplyste, at foreningen i Århus altid drøfter de rejste sager med de pågældendes læge.

Hans Andersen, Ø. Ulslev, oplyste, at medens de danske politifolk i Buchenwald ikke havde været sammen med andre danske fanger, så havde de til gengæld kontakt med udenlandske fangekammerater, bl.a. en Buchenwaldklub i Canada. De har nu problemer med hensyn til de canadiske lægers og myndigheders holdning til KZ-fangernes problemer, og her kan Henrik Nielsens doktordisputats blive til megen gavn.

Evald Lægteskov omtalte nogle problemer med hensyn til at få det særlige pensionistkort til rabat på togrejser, idet ikke alle kommuner er villige til at udstede disse kort til vore kammerater, der får rente, men som endnu ikke er folkepensionister.

Hans Chr. Rasmussen, Christiansfeld, havde også mødt problemet, men det blev klaret ved henvendelse til banegårdens kontor.

I forbindelse med spørgsmålet om tilskud til feriefornål gjorde Bernth Johannesson opmærksom på, at der i henhold til fondens vedtægter kun kan ydes tilskud til egentlige rekreationssteder, kuranstalter og lignende. Hertil kommer, at de tilskud, hvormed vi søger at opretholde Rekreationsfonden, nepop bevilges os ud fra den forudsætning, at det er til rekreationsformål.

Og Frode Toft gjorde opmærksom på, at den fond, der nu på Neuengammeforeningens initiativ dannes på grundlag af det beløb, der er bevilget af indtægterne fra det særlige 40-års frimærke, vil få mulighed for at yde tilskud til både ferie- og rekreationsformål.

Efter endnu nogle korte bemærkninger fik Oskar Verner ordet for at afslutte debatten, og det kunne han gøre kort ved at påpege, at de mange indlæg viste, at der i alle foreningerne var interesse for arbejdet og vilje til at videreføre arbejdet. Og derefter blev beretningen enstemmigt godkendt.

Betydeligt indhug i midlerne

Bernth Johannesson forelagde regnskabet og påpegede, at det forløbne år på grund af de mange begivenheder naturligt havde gjort et betydeligt indhug i midlerne. Der må derfor nu udvises stor sparsommelighed, hvis ikke foreningerne i højere grad end hidtil bevilger os bidrag til vort arbejde. Vi har hele tiden fastholdt, at de enkelte foreninger selv fastsætter deres bidrag, og sådan vil det fortsat være, men det vil nok være nødvendigt, at foreningen tænker på den side af sagen.

Regnskabet blev énstemmigt godkendt.

Valgene betød genvalg

Sekretæren, Poul Nielsen, og kassereren, Bernth Johannesson, var på valg, og de blev begge genvalgt med akklamation. Også revisorerne, Ehgon Nielsen og Jacob Jensen samt revisorsuppleanten Gottlieb Hansen blev genvalgt. Det samme gjaldt lovudvalget, der således stadig består af Oskar Verner (Sachsenhausen), Poul Brandt (Theresienstadt), Jacob Jensen (Bernadottegården, Roskilde), Hans Andersen (Bu-

chenwald) og Alfred Bertelsen (Erhvervshæmmede).

Og efter nogle få bemærkninger under »Eventuelt« kunne Oskar Verner slutte mødet med tak til dirigenten og til mødets deltagere. Vi har haft et godt og positivt møde, og det takker vi Jer for. God rejse hjem og fortsat held og lykke med arbejdet i jeres foreninger.

Fra bestyrelsesmødet i januar

Formanden, Oskar Verner, indledte bestyrelsesmødet med at ønske foreningerne og deres repræsentanter et godt nytår.

Poul Nielsen kunne oplyse, at der stadig ingen løsning er på de tekniske problemer med gasflammen på KZ-mindesmærket. Den har været tændt i jule- og nytårsugen, og ingeniøren har nu lovet at gennemprøve apparaturet.

Der er i 1985 brugt godt 10.000 kr. til gasforbruget, og hertil har Københavns Kommune ydet Fangesammenslutningens et tilskud på 8.000 kr.

Om bladet blev det oplyst, at regnskabet for 1985 ser pænt ud.

Der var ikke meget mere til drøftelse, men fra foreningerne fremkom følgende oplysninger:

Foreningen Gestapofangerne fra Besættelsen har holdt en fin jubilæumsfest med 80 deltagere og et vældig godt forløb.

Neuengammeforeningen holdt nytårsfest den 24. januar.

Hannover-Stöcken-gruppen gav en række oplysninger om tyske firmaer, der nu har ydet en godtgørelse til de tidligere fanger, men Warta-fabrikkerne ved Hannover-Stöcken, hvor den danske fangegruppe arbejdede ved sundhedsfarligt arbejde med bly, vil intet yde.

Gestapofangernes Sjællandsafdeling holder nytårsfest i Mitchelsgade. Turen til Wien og Mauthausen-lejren i maj måned er nu næsten fuldttegnet. Frode Toft gav i den forbindelse oplysninger om KZ-lejren Mauthausen i Østrig og den store officielle højtidelighed, der afholdes i lejren hvert år i maj måned.

Buchenwaldklubben har fra canadiske Buchenwaldfanger modtaget en gave, der vil blive overgivet Frihedsmuseet.

Dachauklubben arrangerer bustur til Harzen i slutningen af april måned.

-t

Fra bestyrelsesmødet i februar

Man drøftede det forestående repræsentantskabsmøde, hvortil der er udsendt en kort skriftlig beretning. Det oplystes, at sekretæren, Poul Nielsen, og kassereren, Bernth Johannesson, der er på valg, begge er villige til genvalg.

Frode Toft kunne oplyse, at det af trafikminister Arne Melchior nedsatte udvalg havde afgivet indstilling om prøvenuet af sær-frimærket i anledning af 40-års dagen for besættelsen. Det var de to foreninger Frihedskampens Veteraner og Neuengammeforeningen, der hver for sig og uden at kende hinandens forslag for længere tid siden havde rettet henvendelse om et sådant frimærke. Ministeren har godkendt, at der af det beløb, der indtil nu er til rådighed ydes 375.000 kr. til Frihedsmuseets Venner til en række bestemte formål på Frihedsmuseet, medens Neuengammeforeningen får tildelt 300.000 kr., der skal anvendes til ferie- og rekreationsformål for tidligere fanger og modstandsfolk samt til akut hjælp i særlige situationer.

Poul Nielsen oplyste, at fornyelsen af bladets abonnementer synes at foregå i et langsommere tempo end tidligere, idet der pr. 25. februar endnu var ca. 500 gamle abonnenter, der ikke havde fornyet deres abonnement. Foreningerne bedes derfor gøre en indsats for, at alle gentegner deres abonnement og i øvrigt også søger at skaffe helt nye abonnenter, f.eks. i forbindelse med de forestående generalforsamlinger.

Else Drejer rejste på Landsforeningen Gestapofangernes vegne spørgsmålet om at få litteratur om besættelsestiden indtalt på kassettebånd til brug for vore blinde og svagtsynede kammerater, idet foreningen har fået henvendelse derom fra en blind KZ-fange, der er på plejehjem. Der var enighed om, at der arbejdes videre med forslaget, og at der eventuelt søges økonomisk støtte dertil gennem Frihedsfonden.

Fra foreningerne oplystes bl.a. følgende:

Theresienstadtforeningen har haft et vellykket bankospil og holder generalforsamling 18. marts samt den årlige højtidelighed på Mosaik Kirkegård den 13. april.

Sachsenhausenforeningen har fest og årsmøde i Odense 10. og 11. marts, og den internationale Sachsenhausen-

komité mødes den 25. marts i Wiesbaden.

Stutthoffforeningen har årsmøde den 3. maj i København.

Dachauklubben har generalforsamling den 18. marts.

Hannover-Stöcken-gruppen har årsmøde i Horsens i april.

Neuengammeforeningen har generalforsamling 17. april og den 20. april højtidelighed ved KZ-mindesmæket ved Helligåndskirken, hvor foreningens sekretær Niels Otto Køster taler. Den 6. april mødes den internationale Neuengammekomité i Tjekkoslovakiet, og i dagene 17.-20. april er der et Bullenhuserdamm-seminar i Hamborg.

Buchenwaldklubberne arrangerer den 1. juni for tredje år i træk busrejse til Buchenwald, og til næste år forbedres en rejse til Normandiet.

Landsforeningen Gestapofangerne har måttet udsætte sit landsstævne til 14. og 15. juni, da Frøslevlejren er optaget. Stævnet holdes i stedet i Vingstedcentret ved Vejle.

Det oplystes i denne forbindelse, at de ny-restaurerede barakker i Frøslev, der kan lejes, allerede er så eftertragtede, at de er optaget et helt år frem i tiden. Landsforeningen søger nu at sikre sig plads i 1987.

REKREATIONSFONDEN

I februar afholdtes årsmøde i Fangesammenslutningens Rekreativfond. Årsmødets deltagere er Fangesammenslutningens bestyrelse, d.v.s. en repræsentant for hver af elleve foreninger.

Formanden, Oskar Verner, aflagde beretning. Det fremgik heraf, at der er nedgang i antallet af ansøgninger. Der blev i 1985 bevilget tilskud til 17 personer.

I henhold til en beslutning i 1985 ydes der nu indtil 3000 kr., dog højst 75 pct. af rekreationsopholdets pris. Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier og lignende, såvel her i landet som i udlandet. Men der gives ikke tilskud til ophold af feriemæssig karakter. Rekreativfondens adresse m.v. findes i hvert nummer af bladet på side 2 nederst.

Beretningen blev godkendt.

Kassereren, Bernth Johannesson, aflagde regnskabet, der var revideret af statsautoriseret revisor Gustav E. Hansen (Revisor-Ringen). Fondens indtægter har i 1985 bestået af tilskud fra Tipsmidlerne på 45.000 kr. og en renteind-

tægt på 17.024 kr. Til rekreationsformål er ydet 39.863 kr. Administrationsudgifterne (porto, gebyrer og telefon) har været 805 kr. Herudover var den eneste udgift revisorhonoraret på 1.830 kr.

Der har i 1985 været et overskud på 19.525 kr., og formuen er herefter 187.809 kr.

Til bestyrelsen genvalgte Oskar Verner, Bernth Johannesson, Poul Nielsen, Lilian Olsen og Solveig Skjøtt. -t

---

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Kegnæs 1986

I 1986 ansøgte 113 om ophold på Kegnæs. 40 fik plads som ønsket/forhandlet. Uhyggeligt at skulle afvise 73, og svært. 39 søgte i de 7 sommerferieuger. Altså 32 skuffede. Af de 40 tildelinger i 1986 var 17 nye ansøgere og 23 tidligere beboere.

26 var KZ-fanger. 3 fanger fra danske fængsler/lejre. 3 været i allieret tjeneste. 6 langtidssillegale og 5 enker (heraf 3 placeret samme uge).

Der er nogle få, der ikke har returneret kuponen nederst på den fremsendte tilladelse til ophold på Kegnæs. Send den venligst omgående - ellers tilbydes ugen til andre.

Tak for mange telefonsamtaler med venlige ansøgere, der viste forståelse for problemerne. God ferie på Kegnæs. (December er ledig endnu.)

P. Feddersen

Et smukt kammeratskabstegn

De allierede flyvere, vi danske politifolk til vor overraskelse mødte, da vi ankom til Buchenwald omkring den 1.

Den canadiske lampe overrækkes til den danske ambassadør i Ottawa, Per Fergo. Fra v. ses: Ed Carter-Edwards, Ewart Prudham, Calvin Willis, Per Fergo, senator Jack Marshall (repræsentant for den canadiske regering), parlamentsmedlem Bill Lesnick (næsten skjult), Dave High og yderst til højre Andre Marcil, repræsentant for den canadiske minister for veteran-anliggender (sådan en har de i Canada). Overrækkelsen fandt sted i ambassadør Per Fergos hjem i Ottawa i december 1985. Bemærk: alle fire Buchenwaldkammerater bærer slipset fra den danske Buchenwaldklub!

oktober 1944, var nok blandt vore medfanger nogle af dem, vi kom tættest på, og som fysisk og psykisk hjalp os bedst i den første svære tid i koncentrationslejren. Vi vil altid stå i taknemlighedsgæld

til disse kammerater.

At disse følelser af kammeratskab og venskab over landegrænserne er gengældt, har vi gennem årene fået mange beviser på. Nu senest har kammerater

Ambassadør Karl-Fr. Hasle overrækker den canadiske lampe til direktøren for Frihedsmuseet, Jørgen Barfod, ved en højtidelighed i udenrigsministeriet den 21. januar 1986. Fra højre vagtmester Svend Aage Johansen, Frihedsmuseet, Hans Andersen, ambassadør Hasle, Jørgen Barfod, Johs. Damsgaard og Kjeld Jensen.

fra den canadiske Buchenwaldklub gennem deres »minister of veteran affairs« og via det danske udenrigsministerium skænket en lampe til Frihedsmuseet i København. På lampeskærmen er der malerier af de tre typer fly, som blev anvendt af canadierne: en Lancaster bomber, en Spitfire og en Hurricane, samt navnene på alle de 17 canadiere, vi var sammen med i Buchenwald. Foruden disse canadiere var der blandt de allierede flyvere New Zealændere, australiere, amerikanere, englændere samt folk fra Jamaica og andre britiske besiddelser, ialt 169 flyvere og alle sammen folk, som vi straks følte os i samklang med.

Vi betragter den canadiske lampe som et synligt tegn på det kammeratskab, der opstod på tværs af nationalitetsgrænser i det tyske koncentrationslejrhelvede. Vi er derfor meget taknemlige og håber, at Frihedsmuseet vil være i stand til at finde en værdig plads til lampen.

Hans Andersen
formand for Buchenwaldklubben

Generalforsamling

Den årlige ordinære generalforsamling afholdtes tirsdag den 28. januar 1986 kl. 19.30 i kantinen, politistation 2, St. Kongensgade 100.

71 medlemmer var mødt.

Formanden bød velkommen og foreslog på bestyrelsens vegne Nybo Frederiksen valgt som dirigent.

Dirigenten gav ordet til formanden, der indledte sin beretning med at bede generalforsamlingen stående mindes de i året afdøde medlemmer, specielt vores æresmedlem, og i hele klubbens historie værende bestyrelsesmedlem Viggo Soltoft, som han udtalte særlige mindeord om.

Formanden nævnte i sin beretning de arrangementer i 1985, som klubben havde været repræsenteret ved: Særudstillingerne i Det kgl. Bibliotek og i Ny Holtegård, Helligåndskirken den 20. april, 5. maj arrangementerne i København, Gentofte og i Frøslev. Omtalte videre de uheldige optøjer på Rådhuspladsen i forbindelse med statsministerens tale.

Nævnte videre, at klubben havde givet et beløb til et krigsmonument i USSR. Yderligere omtalte han samarbejdet med Amalienborgklubben, der stadig er upåklageligt.

Klubberne havde i fællesskab arrangeret et besøg i Den jødiske Synagoge, hvor ca. 85 personer havde deltaget, og besøget var efterfulgt af en dansk/jødisk frokost i menighedshuset i Ny Kongensgade.

Overrabbineren havde i synagogen beredvilligt fortalt om de forskellige funktioner i synagogen, og efter frokosten havde han svaret på stillede spørgsmål. Videre omtalte han klubbens egne arrangementer begyndende med medlemsaftenen i marts, 2 rejser til Buchenwald, den regionale sammenkomst i Løjt med sønderjysk boende medlemmer, andespillet og i særdeleshed den vellykkede stiftelsesfest den 19/9 på Politiskolen, og takkede for den interesse, medlemmerne havde vist i forbindelse med den af klubben ved stiftelsesfesten udgivne bog, som var blevet overordentligt godt modtaget og støttet økonomisk. Bogen er udleveret i 688 eksemplarer.

Formanden sluttede sin beretning med en omtale af en fra Den canadiske Buchenwaldklub modtaget lampe, som via Udenrigsministeriet er modtaget og videregivet til Frihedsmuseet.

Sluttelig takkede formanden den øvrige bestyrelse for det gode samarbejde, der havde været, og for det gode humør, arbejdet altid blev udført i.

Under den følgende debat havde en række medlemmer ordet, og de udtalte sig alle anerkendende om formandens udførlige beretning og takkede bestyrelsen for det udførte arbejde.

Johannes Damsgård takkede specielt formanden for det store arbejde, han havde udført i forbindelse med »Bogen om Buchenwaldklubberne«.

Formandens beretning blev enstemmigt godkendt.

Kassereren gennemgik herefter regnskabet, som han kommenterede punkt for punkt. Året var begyndt med en overførsel fra 1984 på 40.299,85 kr., og sluttet med en beholdning pr. 31/12 1985 på 47.098,51 kr., der overførtes til 1986. Regnskabet godkendtes enstemmigt.

Kontingentet fastsattes uændret til 50,- kr. årligt.

Alle valg var genvalg.

Næstformanden overbragte generalforsamlingen en hilsen fra Dr. Funding, som han sammen med kassereren og deres hustruer havde besøgt på Tenerife i dec. 1985, og viderebragte dr. Fundings ønske om, at vore medlemmer ikke be-

søgte Tenerife uden at aflægge ham - dr. Funding - en visit.

Sekretæren oplyste, at den planlagte rejse til Buchenwald bliver fra 13/6 til 17/6, og afvikles under de sædvanlige former. Prisen er 1795 kr. excl. visum, og ekstra for enkeltværelse 450,- kr.

Næstformanden bad generalforsamlingen tilkendegive, hvorvidt der var interesse for, at klubben arrangerer en rejse til Normandiet i 1987.

Flere medlemmer havde ordet, og enkelte foreslog en rejse til Ronneby, Sverige. En tilkendegivelse viste, at Normandiet havde den største interesse, hvorfor bestyrelsen arbejder videre med at arrangere en sådan rejse.

Erik Aarestrup redegjorde for erstatningsreglerne, i særdeleshed, hvorledes man forholder sig med hensyn til at få betalt tandlægeregninger, medicin m.v.

Carl Larsen ønskede, suppleret af sekretæren, at der blev holdt fest med dans den 19. september 1986.

Dirigenten takkede for god ro og orden og hævdede generalforsamlingen kl. 20.50.

Georg Andersen

MEDLEMSAFTEN

Onsdag den 5. marts 1986 kl. 18 mødte 80 forventningsfulde personer til et fælles måltid, og samtalen gik hurtig livligt ved de festligt pyntede borde.

Efter spisningen holdt tidligere politimand, senere i mange år FN-embedsmand Verner Andersen, Øster Lem, filmforedrag, hvori han farverigt foreviste og omtalte politiets arbejde på Cypern i de år, dansk politi havde afgivet styrker dertil.

Et meget interessant indslag, der blev modtaget med begejstring.

Under samværet redegjorde formanden for Folketingets arbejde med ændring af loven om samordningsfradrag, der var vel modtaget af næsten alle partier ved 1. behandlingen den 31. januar i år.

Generalforsamlingen i januar havde pålagt bestyrelsen at søge at arrangere en rejse i 1987 til Normandiet med efterfølgende besøg i Paris, og sekretæren redegjorde i et kort indlæg for de igangværende forberedelser, og det syntes, som om rejsen kan gennemføres til en rimelig pris.

I alle måder var aftenen meget vellykket. Snakken gik og man hyggede sig virkelig sammen indtil kl. ca. 23, da aftenen sluttede.

Georg Andersen

Århus:

Buchenwaldklubben Århus afholder ordinær generalforsamling tirsdag den 22. april 1986 kl. 14 i kantinen på politigården i Århus.

Dagsorden i henhold til lovene. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, skal indsendes til bestyrelsen senest 8 dage før generalforsamlingen.

Du bedes møde op, idet vi skal have valgt ny formand efter Håkon Thomsens død.

Bestyrelsen

DACHAU

Generalforsamling

Dachau Klubben afholdt den 18. marts en velbesøgt generalforsamling i Nyropsgade i København. Formanden, Poul Nielsen, måtte atter i år beklage tabet af gode og trofaste kammerater, tab der gør livet for os, der er tilbage, lidt fattigere. Til at lede mødet blev Ernst Nielsen valgt.

Poul indledte sin beretning med en omtale af den succesrige og vel gennemførte tur til Dachau i anledning af 40-års dagen for lejrens befrielse.

Han ville dog ikke lægge skjul på, at det havde virket lidt besynderligt på deltagerne, at den mand, en generalkonsul fra München, der skulle lægge kransen fra den danske stat ved hovedmonumentet, ikke anede, at der havde været danske fanger i Dachau, bortset fra nogle få præster.

Poul talte også om de mange hjemlige arrangementer i anledning af 40 års dagen for befrielsen, om den forestående rejse til Bad Harzburg og om arbejdet i Sammenslutningen.

Andre berørte emner var Rekreationsfonden, bladet, Helligåndskirken

samt Dachau Klubbens 40-årsjubilæum i februar 1987.

I tilknytning til formandens beretning gav socialsekretæren Otto Laugesen, en bred og fyldig orientering om vore rettigheder og pligter i relation til erstatningsloven.

Regnskabet udviste et beskedent overskud, og kassereren, Ernst Nielsen, fik det godkendt. Kontingentet for det kommende år blev sat til kr. 50 for medlemmer, 70 kr. for ægtepar, medens enkerne skal betale 20 kr., alle pr. år.

Poul Nielsen blev genvalgt som formand, og Erik Jensen overtager Arvids plads som sekretær og repræsentant i Sammenslutningen. John Nielsen blev ny bestyrelsessuppleant. Revisorer og suppleant blev alle genvalgt. Der blev nedsat lovændringsudvalg og festudvalg, og aftenen sluttede som sædvanlig med kammeratligt samvær over et stk. smørrebrød og et par små klare. P.N.

ERHVERVSHÆMMEDE

Dansk mindesten i Moskva

Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen har som tidligere meddelt foranstaltet en indsamling til et mindesmærke, der skal udtrykke dansk anerkendelse af og respekt for den sovjetiske indsats i kampen mod den tyske nazisme under 2. verdenskrig.

Mindesmærket er nu færdigt. Det er udført af billedhuggeren Erling Frederiksen og vil blive afsløret den 9. maj i Moskva og vil være en pendant til de mindesmærker, der er opstillet ved invasionskysten i Frankrig.

Foreningen har nu planlagt en fællesrejse til Moskva i den forbindelse. Der bliver to overnatninger i Moskva, hvorefter man på tur 1 kan få 6 overnatninger i Sochi ved Sortehavet eller på tur 2 kan vælge 6 overnatninger i Leninograd.

Afrejse sker fra Kastrup torsdag den 8. maj kl. 13 med hjemkomst til Kastrup fredag den 16. maj kl. 19.20.

Pris pr. deltager for tur 1 (Sochi) 3.925 kr. og for tur 2 (Leningrad) 3.995 kr.

Tilmelding og nærmere oplysninger fås hos Oskar Verner, tlf. (01) 35 50 12 og Alfred Bertelsen tlf. (06) 16 63 18.

AALBORG

Forårsfesten afholdes i Lejbjergcentret på hjørnet af Hadsundvej og Sonjavej lørdag den 3. maj kl. 18. Der bliver spisning og musik.

*

MUSEUM MED MANGE BESØG

Niels Bjelbæk har nu fået åbnet sin skolesamling over ting og sager fra besættelsestiden på Filstedvejens skole og overladt den til skoleforvaltningen, og den bliver flittigt brugt i historieundervisningen.

Bjelbæk er dog ikke gået i hi af denne grund. Han er allerede i gang med at åbne en ny afdeling derude, hvilket betyder, at han stadig gerne modtager genstande, der har forbindelse med besættelsesårene, det være sig ting fra modstandskampen eller fra dagligdagen i denne periode. Der blev jo opfundet mangt og meget under krigen, som godt kan have interesse for fremtiden, højeste ønske er dog stadig EN FANGEDRAGT.

Børge Jensen, Aalborg

MINDEHØJTIDELIGHED I

»5. MAJ PARKEN«

Der vil blive afholdt en mindehøjtidelighed i »5. Maj Parken« ved Margrethekirken mandag den 5. maj kl. 15. Et nøjagtigt program er endnu ikke fastlagt, men man er dog enige om tidspunktet. Efter højtideligheden samles vi på centret kl. 16.

*

Forårsfest i Århus

Generalforsamling og derefter forårsfest afholdes torsdag den 24. april i Bilbjergparkens selskabslokaler. Generalforsamlingen holdes kl. 15.30.

Efter generalforsamlingen samles vi til forårsfest samme sted kl. 18. Der begyndes med spisning (koldt bord m. lidt lunt). Max Mich sørger for hyggemusik under spisningen og senere for danse-musikken. Diverse drikkevarer til rimelige priser. Pris pr. kuvert, incl. entré 90 kr. Tilmelding omgående.

Festudvalget

JOHAN FØGE JENSEN A/S

2, SKELBÆKGADE - DK-1717 KØBENHAVN V

PRÆMAL ApS

— Et spændende værksted for maling og lakering af såvel gamle som nye møbler, døre, skabslåger og alt andet inventar, som kan afmonteres.

35 års erfaring stilles uden forbindelse til Deres rådighed.

Aftal tid med vor

malermester-konsulent, Ingolf Sørensen, på
(02) *94 34 16

Eigil H. Larsens Eftf.

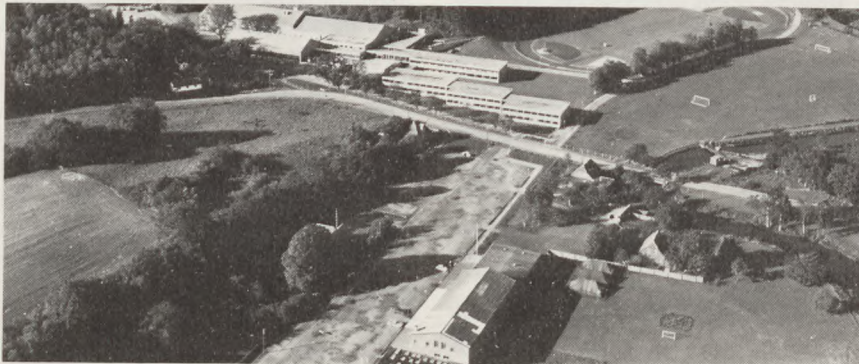
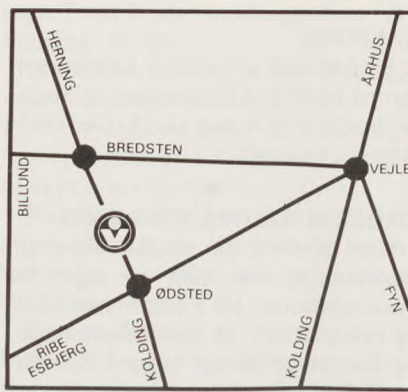
v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

GESTAPOFANGERNE

Vingstedcentret ligger i smukke omgivelser ved Bredsten.

Landsstævne i Vingsted-Centret ved Vejle

Landsforeningen Gestapofangerne afholder landsstævne i Vingsted-Centret ved Vejle i dagene 14.-15. juni. I stævnet kan såvel medlemmer af landsforeningen som medlemmer af Fangesamenslutningens øvrige foreninger deltage.

Pris for deltagelse bliver pro persona 350 kr. i dobbeltværelse. Og denne ringe pris omfatter følgende: Frokost lørdag kl. 12, festmiddag lørdag kl. 19, morgenmad søndag kl. 8 og middag søndag kl. 12.

Hvis man kun ønsker at deltage i festmiddagen, kan det lade sig gøre for en pris af 85 kr.

Hvis man ønsker det, kan der fås enkeltværelse for en tillægspris på 70 kr.

Tilmelding må ske senest den 1. maj 1986 til: Ditte Johansen, Hougårdsvej 58, 2., 8220 Brabrand, eller til Beth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebeltoft. Ved tilmelding indbetales 100 kr., og restbeløbet senest ved ankomsten.

Det foreløbige program er:

Lørdag den 14. juni:

Kl. 12 frokost

Kl. 15 foredrag

Kl. 19 festmiddag med kammeratligt samvær og dans.

Søndag den 15. juni:

Kl. 8 morgensang, flaghejsning og derefter morgenmad

Kl. 10 bustur i omegnen med stedkendt guide

Kl. 12 middag

Kl. 14 afslutning.

Arrangementet er lagt i hænderne på Århus-afdelingen, hvis formand, Ditte Johansen, der tillige er landsforeningens sekretær, opfordrer til hurtig tilmelding og byder alle velkomne, såvel medlemmerne i landsforeningen som medlemmer af de øvrige foreninger i Fangesamenslutningen. Vi tilføjer ønsket om, at mange vil modtage indbydelsen til at deltage. Der vil være mulighed for en dejlig weekend i smukke omgivelser og sammen med andre fangekammerater.

Vingsted-Centrets beliggenhed ses på

denne skitse, mellem Bredsten og Ødsted, ca. 13 km vest for Vejle.

I Vingsted-Centret er der i øvrigt mange muligheder for aktiviteter. Der er læsestue, TV-stue, raffle- og billardstue. Endvidere to idrætshaller og en fin svømmehal. Vingsted-Centrets leder er en gammel ven af os, nemlig modstandsmanden Terkel Teilmann, der glæder sig til at se os i Vingsted.

SJÆLLANDSAFDELINGEN BESØG PÅ BERNADOTTEGÅRDEN

Sjællandsafdelingen besøgte traditionen tro Bernadottegården søndag den 8. december 1985 og holdt julefest sammen med vore kammerater der.

Formanden, Jens Thomsen, bød de 45 medlemmer velkommen.

Jens Thomsen holdt en juletale, og under denne overrakte han Sjællandsafdelingens julegave til beboerne, en check på kr. 1000.

Herefter blev der holdt en tale af formanden Torben Nielsen, der sluttede med at anmode medlemmerne om at gå med vore kammerater til deres værelser på besøg der. Torben Nielsen meddelte, at han ville vise os en videofilm inden kaffen.

Senere drak vi så kaffe sammen, og vi kunne køre hjem efter en hyggelig eftermiddag sammen med vore kammerater.

A.L.

*

RÅDHUSPLADSEN 9. APRIL

Sjællandsafdelingen afholder i lighed med tidligere år en højtidelighed med 2 minutters stilhed på Rådhuspladsen den 9. april 1986. Efter de 2 minutters stilhed på Rådhuspladsen går vi ind i Rådhushallen, hvor major K. P. Fejlberg, Roskilde, vil holde en tale.

Højtideligheden afsluttes med »Altid frejdig«.

*

HELLIGÅNSKIRKEN DEN 5. MAJ

Sjællandsafdelingen afholder en højtidelighed ved Helligåndskirken den 5. maj 1986 kl. 17.

Vi har fået tilsagn fra kgl. kapelmusikus Knud Hovaldt, der er solotrompetist, til i kirken at spille Prins Jørgens March, og uden for ved monumentet at spille The Last Post.

Taler bliver kasserer i Sjællandsafdelingen Erik Gajhede.

Højtideligheden afsluttes med »Altid frejdig«.

Nytårsfest

I februar holdt Landsforeningen Gestapofangernes Sjællandsafdeling en vellykket nytårsfest. Formanden, Jens Thomsen, kunne byde velkommen til en oplagt forsamling på ca. 80 deltagere. Derefter gik man med god appetit løs på det helt store kolde bord, der var så vel-forsynet, at selv de, der eventuelt var kræsne, kunne blive mætte. Mester for dette bord var kokken Erik Sanderhage, der er medlem af afdelingen, og som måtte kaldes frem til en fortjent hyldest.

Næstformanden Mogens Petersen overbragte en hilsen og tak fra foreningens polske ven, den tidligere Neuen-gammefange Stoberczki, der har et barn, der skal have en livsvigtig medicin, som for tiden ikke kan skaffes i Polen. Foreningens medlemmer har ved en tidligere sammenkomst spontant indsamlet et pengebeløb, så der kunne sendes en portion af den nødvendige og meget kostbare medicin til Polen.

I aftenens løb afvikledes et lotteri over en række fine gaver, som medlemmerne havde skænet til formålet. Og efter kaffen dansedes der lystigt til midnat til den udmærkede musik.

Alt i alt et godt arrangement, som det flittige festudvalg fik megen og berettiget ros for. -t

*

Generalforsamling

Landsforeningen Gestapofangernes Sjællandsafdeling holdt den 19. marts generalforsamling, hvortil var mødt ca. 40 medlemmer. Formanden, Jens Thomsen, udtalte mindeord for de medlemmer, der i årets løb var afgået ved døden. Derefter bød han velkommen til

landsforeningens sekretær og til afdelingsformændene fra Randers og Århus, der var kommet til stede. Til dirigent valgtes Børge Jensen.

Af formandens beretning fremgik, at afdelingen nu har 160 medlemmer. Af foreningens aktiviteter omtaltes bl.a. den vellykkede busrejse til Frankrig. I forbindelse med det traditionelle julearrangement på Bernadottegården havde afdelingen overrakt plejehjemmets beboerforening en gave på 1000 kr. Og så de fremtidige arrangementer blev omtalt, ikke mindst busrejsen til Østrig i maj måned, hvor der bliver ophold i Wien og deltagelse i den officielle befrielseshøjtidelighed i den store KZ-lejr Mauthausen.

Beretningen blev godkendt, og det samme gjaldt regnskabet, der blev forelagt af Erik Gajhede.

Ved valgene genvalgtes Erik Gajhede til kasserer og Mogens Petersen til næst-

formand. Som suppleant genvalgtes Erik Finderup ligesom Svend Larsen blev genvalgt som fanebærer (han fik en særlig hyldest og tak, ikke mindst for det anstrengende job, det havde været som fanebærer på Frankrigsturen).

Flere medlemmer takkede bestyrelsen for dens gode arbejde, og kassereren kvitterede derfor ved at bevilge gratis øl og sodavand til deltagerne.

*

FRIMÆRKEMANDEN

Til fordel for Sjællandsafdelingens blomsterfond virkede Ib Lærche i flere år som »frimærkeemand«. Der er efter hans død endnu ikke udpeget nogen fast frimærkeemand, men medlemmer og andre, der vil støtte blomsterfonden, kan indtil videre sende deres brugte frimærker til Jens Thomsen, adr. Lenes Legetøj, Skottegården 4, 2770 Kastrup.

A.P. Møller
I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

POLYSTYRENSKUM ISOLERINGSMATERIALER

SUNDOLITT

SALG OG SERVICE - INDUSTRIVEJ 8 3550 SLÅNGERUP ☎ 02-33 51 44

Randers

GENERALFORSAMLING FREMTIDEN BLEV DRØFTET

Den årlige generalforsamling afvikledes på restaurant Skovbakken den 10. marts.

Der var som sædvanlig stort fremmøde, ca. 70 pct. af vore medlemmer. Selve generalforsamlingen afvikledes hurtigt, og uden nogen problemer - alle valg var genvalg.

Under eventuelt omtalte formanden vor forenings fremtid:

- Vi kan i sagens natur kun blive en mindre forening, og så er det, jeg spørger, hvem skal føre vort arbejde videre om måske 10-20 år? Der er efter min mening kun en måde, og det må være at inddrage næste generation i vore aktiviteter.

Der viste sig stor interesse blandt de fremmødte, og vi fik navne og adresser på deres børn, og vi vil nu henvende os til disse med opfordring til at melde sig ind i vor forening. Vi håber, at andre foreninger også vil tage sagen op, ellers kan det blive svært at få alle til at melde sig på grund af de spredte adresser.

Enkeltheder om dette problem vil blive behandlet på næste bestyrelsesmøde i vor forening.

Efter det hyggelige kaffebord sluttede aftenen som sædvanligt med at synge »Altid frejdig«.

P.b.v.
E.A.

Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen

ANGÅENDE ÆRESMEDLEMMER

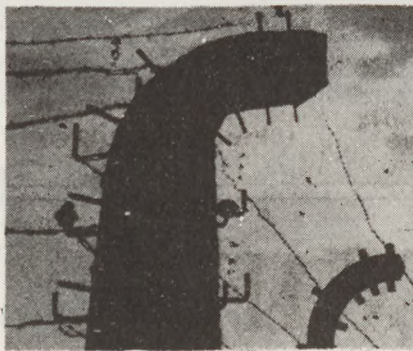
En rettelse til februar bladet angående æresmedlemmer.

Foreningen har i gennem 40 år haft flere forskellige æresmedlemmer, som nu er døde, men nulevende æresmedlemmer er tidligere kontorchef i Frihedsfonden, Thorkild Dige, samt tidligere kontorchef i Sikringsstyrelsen, Børge Rønlev.

Det nyudnævnte æresmedlems navn er Silvio Fuopl.

Af og til løber jeg på N.N. Han siger somme tider til mig, at arbejdet med at skrive og tale om, hvad der skete i årene 1940-45 dog må være noget trist noget, men jeg svarer ham, at det er et meget livsbekræftende arbejde, fordi det fortæller om de gode kræfters sejr over de onde magter.

NEUENGAMME

GENERALFORSAMLING

Ordinær generalforsamling afholdes torsdag den 17. april 1986 kl. 19.00 i Parolesalen, Nyropsgade 22, 6. sal, København V.

Dagsorden i henhold til foreningens love § 4.

Eventuelle forslag til generalforsamlingen bedes sendt til den fungerende formand Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, 7700 Thisted.

Vore medlemmer opfordres til at møde talrigt op til generalforsamlingen.

Bestyrelsen

*

MINDEMØDET VED HELLIGÅNDSKIRKEN DEN 20. APRIL

Traditionen tro afholder vi vort årlige mindemøde ved Monumentet for den ukendte koncentrationslejringsfange ved Helligåndskirken i København:

Søndag den 20. april 1986 kl. 19.00.
Ved monumentet taler arkivar Niels Ot-

to Køster, der gennem mange år har været foreningens sekretær. Derefter nedlægges blomster og krans. Fanen kommer til stede.

Efter højtideligheden er der kammeratligt samvær i de københavnske Jord- og Betonarbejderes Fagforenings mødelokaler, Kompagnistræde 34, København K. Der serveres kaffe, øl og vand til de sædvanlige rimelige priser.

*

PILGRIMSFÆRDEN TIL MEPPEN/VERSEN, DALUM OG NEUENGAMME

Færden til de tidligere koncentrationslejre ved Meppen og Neuengamme vil blive gennemført i dagene fra fredag den 5. september 1986 til og med mandag den 8. september 1986.

Program vil senere blive sendt til vore medlemmer. Reserver dagene fra 5. til 8. september!
Bestyrelsen

Nytårsfest

Neuengammeforeningen holdt den 24. januar den traditionelle Nytårsfest i Nyropsgade i København. Der mødte ca. 75 glade og oplagte deltagere, deriblandt også et par af foreningens gamle kendinge fra det svenske Bernadotte-detachment.

Den fungerende formand Villy Mørk Jensen bød velkommen og overlod derefter arrangementets ledelse til festudvalgets formand Axel Lauritzen, der blev dygtigt bistået af nogle af foreningens flittige damer.

Efter velkomsten serveredes en fremragende menu med Beuf Stroganoff, dessert og kaffe med kager. Senere afvikledes et stort lotteri med gaver, der var skænket af medlemmerne.

Nytårstalen blev holdt af Frode Toft, der bl.a. sagde:

- Det er gammel tradition at gøre status ved nytårstid. Hvis vi skal gøre status, er det oplagt at notere 40-års dagen for vor befrielse og 40-års dagen for Danmarks befrielse. På plus-siden kan I også notere Jeres årlige pilgrimsfærd til Neuengamme, et initiativ, der er blevet en smuk tradition, som jeres forening har ære af.

Men der er også minusser i opgørelsen. Vi må notere, at der er blevet flere tomme pladser i vore rækker, og vi kan hver især mindes en eller flere, som vi må savne her i aften.

Der kan også nævnes andre minusser. Vi hører stadig - også herhjemme - om nynazistiske tendenser og om grønjakker, der vækker ubehagelige minder. Vore foreninger må i solidaritet med frihedskampens ånd og vort genvundne demokrati være med til at modvirke disse fænomener, selv om vi vel ikke skal overvurdere deres betydning.

Men vi må sammen med andre modvirke en udvikling i retning af nyt race- og fremmedhad og tage afstand fra angreb på overgreb mod friheden og menneskerettighederne, ikke alene for os selv, men også for andre, ikke alene for vort eget folk, men også for andre folk og nationer.

Ved vor nytårsfest kan vi lykønske hinanden med, at vi er nogle, der overlevede. Ja, hvert af de 40 år kan kaldes en gave eller en sejr, når vi betænker det, der gik forud. En polsk KZ-fange har nylig skrevet, at ved, at vi er nogle, der overlevede, har vi sejret over nazismen, også på vore døde kammeraters vegne.

I den forbindelse må vi sige, at det sammenhold på tværs af politiske og sociale skel, der var modstandsbevægelsens styrke og var med til at føre os gennem fangenskabets, det sammenhold viderefører vi nu i vore foreninger. For det har sin andel i, at vi stadig er her, og at vi har opnået, at samfundet har sikret vore syge kammerater og vore døde kammeraters enker en rimelig tilværelse.

THERESIEN STADT FOR ENINGEN

VELLYKKET BANKO-SPIEL

Foreningens Banko-spil blev en overordentlig kæmpe-succes. Der var mødt ca. 100 deltagere, deriblandt flere fra de andre fangeforeninger. Vore præmier bestod igen i år af utroligt dejlige præmier. Lad mig nævne nogle: kufferter - rygsække - lædertasker - smukke attachétasker - børnetøj - strygebrætter - haveborde samt kaffebønner - Gammel Dansk - snaps - whisky og bl.a. også herresko, skjorter, slips, pullovere, ja det fører for vidt at nævne det hele.

Vi begyndte tidligt på eftermiddagen og sluttede omkring kl. 19.30 - en herlig dag. Et meget stort arbejde var blevet fuldført af festkomiteen til alles tilfreds-

hed (ja - det var nu lidt underligt at køre hjem i bussen, bærende på et strygebræt).

I en pause serveredes en kold anretning og kaffe med kager. Det var et godt arrangement, og det var ikke mindst positivt og interessant at notere, at der deltog en del unge i sammenkomsten.

Birgit Fischermann

MINDEORD

Helge Maare

Lederen af Statens Brødkontor under besættelsen, direktør Helge Maare, blev 85 år.

Helge Maare var indehaver af brødkorn-grossistvirksomheden Andersen & Vilmann, da han ved krigens begyndelse blev udpeget til administrerende direktør for Statens Brødkontor.

Hans indsats her var stærkt medvirkende til, at brødrationerne forblev rigelige i Danmark, ligesom Danmark blev i stand til at hjælpe den norske befolkning. Efter krigen honoreredes Helge Maare med det norske kommandørkors af Olavsordenen.

Helge Maare benyttede også sin mulighed for frit at kunne rejse under besættelsen til at påtage sig vigtige kureropgaver for modstandsbevægelsen, specielt da det gjaldt om at få jøderne bragt i sikkerhed.

Hakon Stephensen

Arkitekten, fhv. chefredaktør Hakon Stephensen blev 85 år. Hans liv og indsats blev en ikke ubetydelig del af den forløbne tid af indeværende århundrede. Som helt ung var han medarbejdet hos Poul Henningsen og samtidig free lance journalist ved »Politiken«.

Under besættelsen gjorde han en betydelig indsats, ikke med våben i hånd, men i høj grad på den humanitære front. Han var enestående til at organisere hjælpearbejde for de fængslede og deporterede modstandsfolks familier, han skaffede penge, mad og beklædning. Ja, han var tilmed også effektiv til at skaffe rationeringsmærker, tobak og cigaretter til fordeling blandt illegale og deres pårørende.

Efter befrielsen var det en selvfølge, at han blev medlem af Frihedsfondens bestyrelse, og han var i mange år medlem af fondens forretningsudvalg.

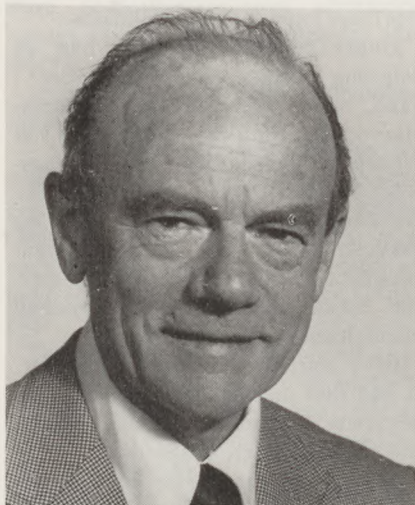
I Frihedsfondens første år, hvor der stilledes store materielle og økonomiske krav til Frihedsfonden, var han den idérige igangsætter og organisator af de store indsamlingskampagner til Frihedsfonden, ligesom han blev en af initiativtagerne til opførelsen af de nu ni 4. Maj-kollegier rundt om i landet. Disse kollegier blev og er stadig et levende krigsmonument. Og Stephensen har til de allerseneste år med varm interesse fulgt både Frihedsfondens og 4. Maj-kollegiernes virksomhed.

Hakon Stephensen foran Nytorv i forbindelse med Frihedsfondens indsamlingskampagne i 1947.

NY BOG PÅ BEDDINGEN

Den vil dokumentere den illegale presses betydning

Palle Schmidt

Rektor for Esbjerg Seminarium, Palle Schmidt, har søgt afsked fra sit embede fra 1. maj 1986. Efter at have virket i skolens tjeneste i 45 år, heraf 31 år som rektor for Esbjerg Seminarium, har han ønsket at skaffe sig tid til at færdiggøre en registrant over hans meget store samling af illegale blade, bøger og aktstykker om modstandsbevægelsen, og skrive en bog om betydningen af den illegale presse, der skabte forståelsen for, at det var nødvendigt aktivt at bekæmpe nazismen og den tyske besættelse.

Den meget store private samling af aktstykker har han ønsket bevaret for eftertiden, og har overgivet den til en selvejende institution, som tilknyttedes Byhistorisk Arkiv i Esbjerg.

Palle Schmidt, der selv var aktiv i modstandsbevægelsen, og gennem mange år har været medlem af landsforeningen Gestapofangerne, har tidligere udgivet bogen »Sort propaganda«, der redegør for en ret ukendt del i modstandskampen: »Den psykologiske krigsførelse mod tyske soldater«.

Endvidere har Palle Schmidt udgivet bogen »Flyveblade, nedkastet over Danmark under 2. Verdenskrig«.

Har indsamlet 10.000 numre af illegale blade og bøger

Palle Schmidt deltog i illegalt arbejde fra 1943 i Aalborg, men måtte gå under

jorden i efteråret 1944 og blev arresteret i begyndelsen af 1945 og indsat i Vestre Fængsel.

Allerede under besættelsen sørgede han for, at der blev gemt illegale blade, bøger og anden dokumentation om modstandsbevægelsen, så han, da han vendte tilbage fra sit fangenskab, havde en ret omfattende samling af dette materiale.

I de følgende år har han systematisk indsamlet og købt alt, hvad der fremkom af sådant materiale, og han har haft et meget nøje samarbejde med »Frihedsmuseet« og »Det kgl. Bibliotek«, så det, som ikke fandtes der, er blevet afleveret.

Gennem de 41 år, der er gået siden befrielsen, er det lykkedes ham at skabe en samling af illegale blade, bøger og diverse aktstykker, der rummer mere end 10.000 numre.

Denne samling har han nu vederlagsfrit overgivet til en selvejende institution »Historisk samling fra besættelsen«, og der er indgået en aftale med Esbjerg kommune om, at samlingen tilknyttedes Byhistorisk Arkiv i Esbjerg, idet der indrettes et særligt lokale til samlingen, og der stilles midler til rådighed til pasning af samlingen og til evt. supplering af samlingen.

Samlingen står til rådighed til studiebrug for alle, som er interesseret i oplysninger om besættelsestiden.

*

JOURNALIST OG MODSTANDSMAND

Ole Küllerich: »Ubetalelige Danmark. Journalisten og alle de andre«. 137 sider. 122 kr. Odense Universitetsforlag.

Ole Küllerich, som levede 1907-83, var journalist livet igennem. To historikere, Jørgen Hæstrup og Tage Kaarsted, begge Odense, har gennemgået O.K.s erindringer og mente, helt med rette, at de burde udgives. O.K. har haft en spændende tilværelse. Han var livet igennem Christmas Møllers ven og våbendraget. Ganske vist indrømmer han mod bogens slutning, at han - modsat Christmas Møller - egentlig gerne havde set, at vi i 1945 fik Flensborg tilbage til Danmark. Og nok en lille klat af Sydslesvig mere. Og at Christmas Møller kunne være en lidt vanskelig ven, hvis man ikke fulgte ham i tykt og tyndt. Men man mærker hele tiden, at hjertet er hos Christmas.

Redaktør Ole Küllerich (1907-83).

Om udenrigsminister P. Munch (rad.) siger O.K. træffende, at han havde en evne til at trække en dyne ned over den danske befolkning, så den intet så eller hørte.

Man hører om Ebbe Munch i Stockholm og Ronald Turnbull, før krigen engelsk ambassademand i København, om hvordan de sammen med få effektive danske efterretningsofficerer får en spionage i gang mod tyske tropper i Danmark. Og flyveren Ths. Sneums fortvivlede flugt til England i et lille selvkomponeret fly.

O.K. blev - sammen med kommunisten Børge Houmann - redaktør af et af landets ældste og efterhånden største illegale blade, »Frit Danmark«, som - da O.K. i 1943 rejste via Sverige til England - fik Kate Fleron til redaktør. Tidligt mødtes Christmas og Aksel Larsen. I kredsen kom også professorerne Ole Chiewitz og Mogens Fog.

Forinden var Christmas kommet til England. Også Nic. Blædel og Hans Hedtoft havde England haft bud efter, men kun Christmas rejste. 21.1.1943 roede O.K. ene mand over Øresund i en åben båd. Kom siden med kurerfly til Skotland og var i England næsten krigen ud, dog afbrudt af vigtige rejser til først Færøerne (hvor hans kone var fra) og siden Island. Man hører om V1 og V2 bomberne over London, om Nordahl Grieg og tjekken Jan Masaryk, og hvordan nogle islændinge nærmest var tyskvenlige (nok i en vis trods mod gammel dansk undertrykkelse og nu mod engelsk og amerikansk besættelse af sagaøen).

Vi hører om de mange intriger mellem gamle Christiansborg-politikere og

folk fra Frihedsrådet, og om kendte officerer, som gemte sig i Vejles skove, så de næsten ikke var til at få et møde med.

Det burde have været Christmas, som var endt på statsministerposen i befrielsesregeringen og ikke Vilh. Buhl, socialdemokraten, som aldrig havde vovet pelsen og som langt hen på besættelsen stod i radioen og sagde, at sabotørerne skulle angives og skydes. Men bl.a. takket være russisk modvilje mod Christiansborg kom regeringen til at bestå af 50 pct. frihedsfolk, 50 pct. af de »gamle politikere«.

Efter krigen kom O.K. bl.a. på modstandsavisen Information, så 2 år som free lance-mand i Rom, hvor han roser Vatikanet som en af verdens bedste nyhedscentraler, når man ellers vinder tillid. 1949-51 i Rom mister han ved drukneulykker konen og to af sine tre børn. Hjemme i Danmark på ny er han flere år ved »Folk og Værn«, så ved det ny tv-medium hos Jens Fr. Laeetz for at slutte af med mange år som udenrigsredaktør på BT.

Fra 1946 minder han om, at Sovjet så længe holdt Bornholm besat, og at USA gerne havde forpagtet eller købt Grønland. Han nævner, at næst Christmas er den danske politiker, han har syntes bedst om, Per Hækkerup, som han lærte godt at kende.

Fortrinlige erindringer med mange sidespring og indfaldsvinkler af en kyndig skribent. At man så ikke altid er enig med ham, er der vel ikke noget forkert eller mærkeligt i. *Johs. Rasmussen*

*

BOGEN OM ERIK HUSFELDT

Jørgen Røjel: Erik Husfeldt, læge, humanist og modstandsmand, 172 sider, Samlerens Forlag.

Det er en smuk bog, forlaget her har lagt på bordet for læserne. Den bringer ret mange billeder. Forfatteren har haft god hjælp af Erik Husfeldts egne biografiske optegnelser, men stoffet har i øvrigt været så omfattende, at en udvælgelse har været nødvendig.

Bogens tekst følger Erik Husfeldts levnedsløb, og der er gjort ret udførligt rede for slægten. Efter drengårene i Hellerup valgte han det medicinske studium, og i årene som læge fik han afløb for sin kærlighed til musikken ved at deltage i hospitalsorkesteret på Bispebjerg hospital sammen med 4 andre læger.

Som den første i Danmark udførte han i 1937 på Odense Sygehus en vellykket operation med fjernelse af en lungeklap. I 1943 blev han professor ved Københavns Universitet og overlæge på Rigshospitalet.

Efter udnævnelsen til professor modtog han en hjertelig lykønskning fra professor Ole Chievitz, der på det tidspunkt sad i Vestre Fængsels tyske afdeling, men da var Erik Husfeldt selv dybt engageret i illegalt arbejde, så meget, at det beslaglagde det meste af hans tid. Hans sommerhus i Espergærde kom til at fungere som operationsbasis for en af de første illegale ruter over Øresund.

Erik Husfeldt satte sig i spidsen for en kreds af yngre hospitalslæger. Det blev til 425. De afleverede en opfordring til daværende indenrigsminister Knud Kristensen til at yde den absolutte modstand overfor tyske krav. De tilsagde ham deres støtte. Han kom i samarbejde med Frode Jakobsen, der dannede »Dansk Studiering«, der senere blev til modstandsorganisationen »Ringene«, og i efterretningstjenesten fik han et nært samarbejde med Svend Truelsen.

Gestapo var nu klar over, at Erik Husfeldt var medlem af Frihedsrådet og personligt var særdeles aktiv. Han måtte

derfor gå under jorden, og i denne tilværelse blev han den navnkundige »Arktekt Jensen« og senere »Fisker Peter Jørgensen«.

I juni 1944 førte han forhandlingen i Sverige på Frihedsrådets vegne. I drøftelserne om fremtiden gik han ind for, at befrielsesregeringen skulle tælle en ligelig repræsentation af såvel modstandsfolk som politikere - og sådan blev det.

I juni 1945 repræsenterede Erik Husfeldt den danske modstandsbevægelse ved Forenede Nationers internationale conference i San Francisco. Her blev FN grundlagt.

Bogens sidste tre afsnit beskriver Erik Husfeldts indsats i hjemmeforsvaret, arbejdet som kirurg på Rigshospitalet samt hans indsats som præsident for dansk Røde Kors.

Bogen har som indledning ordene, der også står på FN bygningen i New York: »Deres sværd skal de smede til plovjærn«. Ordene er taget fra Esajas kapitel 2, vers 4. De understreger, at arbejdet for at sikre freden stod forrest i Erik Husfeldts arbejde.

Vi kan være både glade og taknemmelige for, at så mange af de hvide kitlers folk blev aktive. En af de forreste var Erik Husfeldt. *Johannes Fosmark*

Professor Erik Husfeldt og Prins Henrik på vej til møde i Dansk Røde Kors.

Pigtraad-Gestapofangen

Nummer 2. April 1986

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.

Næstform.: Peter Møller Madsen, Sjøelør Boulevard 12, 2.tv. 2450 København SV. (01) 16 60 98.

Skr.: P. Nielsen, Bavnebjergspark 6, 3520 Farum. (02) 95 22 08.

Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.

Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Hans Andersen, Else Drejer, Lilian Olsen, Birgit Fischermann, Villy Mørk Jensen, Solveig Skjøtt og Ove Laursen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Søssevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.

Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K. (01) 12 85 95.

Sommer: Møntstien 6, Vester Lyng, 4500 Nykøbing S. (03) 41 01 20.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.

Århus: Fmd: Knud Andreassen, Brønshøjvej 11, Hyllested, 8400 Ebeltoft. (06) 33 60 61.

Kass./sekr.: Arnold Sejersen, Jægergårds-
gade 138, 2., 8000 Århus C. (06) 13 07 65.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Poul Nielsen, Bavnebjergspark 6, 3520 Farum. (02) 95 22 08.

Kass.: Ernst Nielsen, Firkovvej 42, 2800 Lyngby. Giro 6 45 87 18. (02) 87 09 58.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. (07) 72 02 27.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.

Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej 75, 8200 Århus N. (06) 16 92 42.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johan Kanding, Smedetofte 16, 2400 København NV. (01) 19 24 24.

Socialsekr.: Kaj Wadsbach Petersen, Lunde-
bjerggårdsvej 228, 2740 Skovlunde. (02) 94
44 92.Kontor: Kongevejen 252, 2. sal, 2830 Virum.
(02) 85 58 98. Giro 881 17 88. Åbent tirsdag,
onsdag og torsdag kl. 10-14. Sociale sager
kun tirsdag og torsdag.Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palnato-
kes Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg.
Åbent hver onsdag kl. 14-17.Fredericia afd. Fmd.: Jens Jac. Jensen, Får-
bækvejen 2, 7000 Fredericia. (05) 95 79 88.Kontor: Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73,
åbent tirsdag kl. 14-16.Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B,
6000 Kolding. (05) 52 82 43.Odense afd.: Kontor: Giersingvænget 24,
5220 Odense SØ, tlf. (09) 15 45 87. Åbent
hver onsdag kl. 10-12.Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24,
5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.Socialsekretær: Kristian Hansen, Grønnevan-
gen 17, 5210 Odense NV, tlf. (09) 16 31 93.Sydfyns afd.: Louis Artéll, Brændeskovvæn-
get 7 B, postbox 251, 5700 Svendborg. (09)
22 37 00.Aksel Jørgensen, Vornæsvej 33, 5700 Svend-
borg. (09) 54 12 29.Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten
3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. (02) 18 30 46.Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lemvig-
vej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82. Cent-
rets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08)
12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-
12 og 14-17.Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Louis Hamme-
richs Vej 11, 2., 8200 Århus N. (06) 16 63 18.Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag
kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær
tirsdag og torsdag kl. 14-17.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Axel Lauritzen, Lundtofteparken 42,
2.tv., 2800 Lyngby. (02) 88 12 42.Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62,
8900 Randers, tlf. (06) 42 69 61.Randers afd.: Fmd.: Erik Andersen, Fjord-
bakken 32, Møllerup, 8900 Randers. (06) 44
13 19.Kass.: Karin Larsen, Sjællandsgade 11, 8900
Randers. (06) 42 58 60.Sjællandsafd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skot-
tegårdsvej 15, 2770 Kastrup. (01) 50 48 61 og
(01) 50 09 70.Kass.: E. Gajhede, Vejlands Alle 95, 2300 Kø-
benhavn S, tlf. (01) 58 16 55. Giro 1 70 30 72.Århus afd.: Fmd.: Edith Johansen, Hou-
gårdsvej 58, II, 8220 Brabrand. (06) 26 15 19.Kass.: Elisabeth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebel-
toft. (06) 34 17 82.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN:

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værløse. (02) 48 56 74.Kass.: Henning Skøtt Sørensen, Kastrupvej
78, 1.tv., 2300 Kbh. S., tlf. (01) 58 31 02.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjøelør Boulevard
12, 2.tv. 2450 Kbh. SV. (01) 16 60 98.Kass.: Gunnar Transel, Vestergade 29, 7100
Vejlø.

HORSERØD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300
København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd. (fung.): Villy Mørk Jensen, Sjørringvej
6, Sjørring, 7700 Thisted. (07) 97 12 71.Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv.,
2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Oden-
se C.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kø-
benhavn N. (01) 35 50 12.Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C. (09) 11 92 52.Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128,
5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag-
sværd. (02) 98 11 77.Kass.: Ingemar Berthelsen, Landlystvej 72,
2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærsvvej 28 C,
2820 Gentofte. (01) 65 82 12.Kass.: Herman Erbstein, Gerlevvej 15, 2700
Brønshøj. (01) 28 27 15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12
senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt
by. Henv. til: Alfred Bertelsen, Louis Hamme-
richsvej 11, 2., 8200 Århus N. (06) 16 63 18.**Kegnæs:** Ejers af Kammeraternes Hjælpe-
fond. Se øverst bladets side 2.**»Nors Hovedgård:«** Selvejende institution.
12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700
Thisted. Henv.: Alex Binnebalde, (07) 98 11 95.**Smidstruphytten:** Ejers af Foreningen af Ges-
tapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv.
til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille
Værløse (02) 48 56 74.